

Fredagen den 9 mars

Kl. 09.00–11.55

---

§ 1 Aktuell debatt om situationen inom barn- och ungdomspsykiatrin

Aktuell debatt om situationen inom barn- och ungdomspsykiatrin

Anf. 1 ANDERS W JONSSON (C):

Herr talman! I vårt land – ett av världens rikaste och mest välmående länder – blir det allt fler barn och unga som inte mår bra. De kan ha ont i huvudet eller ont i magen, men det kan lika ofta gälla oro, ångest och nedstämdhet. Allt detta är tecken på psykisk ohälsa.

Gång på gång får vi rapporter om att utvecklingen går åt fel håll. Få säger sig veta varför, men det som många vet är att det inte är deras ansvar. Barn och unga som mår psykiskt dåligt får allt svårare att få hjälp. Det kan variera över landet, men ingenstans fungerar det bra. Vi ser sviktande elevhälsa, stängda ungdomsmottagningar och månadslånga köer i barn- och ungdomspsykiatrin. En sak är många dock överens om: Det är inte deras ansvar, utan det är någon annans.

Jag har träffat förtvivlade föräldrar och unga som inte får hjälp. Jag har dock inte träffat dem lika ofta som jag träffar politiker, chefer och sjukvårdspersonal som säger att ansvaret – tack och lov – ligger på någon annans bord.

Centerpartiet har begärt denna aktuella debatt just därför att det är här, i Sveriges riksdag, som ansvaret ligger. Min och vår förhoppning är att denna debatt kommer att leda till att ledande politiker säger att det är deras ansvar att se till att färre barn och ungdomar drabbas av psykisk ohälsa och att se till att de får hjälp i tid.

Anf. 2 Socialminister ANNIKA STRANDHÄLL (S):

Herr talman! Ett varmt tack till Centerpartiet, som har begärt denna särskilda debatt om ett av vår tids absolut största samhällsproblem i Sverige.

Vi har under lång tid sett en ökning av antalet barn och unga som mår alldeles för dåligt. Inget barn ska under lång tid behöva må dåligt på det sätt som vi ser i dag. Inget barn ska behöva gå utan hjälp. Inget barn ska behöva vänta på hjälp på det sätt som vi ser i dag. Vi vet att detta inte är någon självklarhet i dag, men det är dit vi ska.

Barns och ungas psykiska hälsa en högt prioriterad fråga för regeringen. Det duger inte att det ser ut som det gör i dag, och vi måste arbeta hårt för att vända denna utveckling. Ja, Anders W Jonsson – ansvaret ligger här hos oss politiker att ta.

Andelen barn och unga som upplever psykiska besvär har ökat kraftigt under senare år. Det finns en tydlig tendens att allt fler ungdomar och unga vuxna är nedstämda och oroliga. Unga använder också betydligt mer psykiatrisk vård nu än tidigare.

Att barn och unga får den vård som de behöver är självfallet en högt prioriterad fråga för mig och för regeringen. Jag är djupt oroad över den utveckling som vi ser över landet, med växande köer i den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin.

Om vi ska lyckas minska den psykiska ohälsan hos barn och unga måste vi kunna hålla flera tankar i huvudet samtidigt. Det handlar om ett betydligt bättre förebyggande arbete, om en mer tillgänglig första linjens vård samt om en specialiserad vård med hög kvalitet, och det handlar om allt detta samtidigt. Det är så som vi vänder utvecklingen och ger varje barn det stöd som det behöver.

Det är också dessa olika delar som regeringen arbetar hårt med. Vi stärker alla de viktiga delar av arbetet som krävs för att motverka psykisk ohälsa. Här tror jag att arbetet med tidiga insatser – att säkerställa att barn och unga får rätt hjälp i rätt tid – är helt avgörande, både för att barn och unga inte ska behöva må dåligt en dag för länge och för att resurserna till den specialiserade psykiatrin för barn och unga ska räcka till dem som mest behöver dem.

Att stärka det förebyggande arbetet och de tidiga insatserna är därför en helt avgörande del av lösningen på problemen inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin. Men det handlar också om att se till att vi har rätt person på rätt plats.

Jag och min kollega, utbildningsminister Gustav Fridolin, pratar väldigt ofta om just denna fråga. Här finns nämligen många gemensamma beröringspunkter.

Det finns två områden som jag särskilt skulle vilja adressera i denna debatt. Det första nämnde Anders W Jonsson i sitt inledningsanförande. Det handlar om elevhälsans unika och viktiga roll. Det andra området är kraven på diagnos som ofta ställs för att man ska få stöd från skolan.

Elevhälsan har inte bara ett tydligt uppdrag att arbeta förebyggande och hälsofrämjande utan är också en av få verksamheter som möter barn och unga i deras vardag. Här har elevhälsan en unik roll och en oerhört viktig uppgift.

Denna regering har arbetat hårt med förstärkningar av elevhälsan, och vi satsar 200 miljoner kronor mer årligen. Detta har hittills lett till att vi har 700 fler medarbetare som arbetar i skolan för att stärka barns och ungas hälsa. De behövs, men ännu mer behöver göras.

Jag tar alldeles för ofta del av berättelser från den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin som oroar mig djupt. Samma berättelser kommer från lärare, föräldrar och elever. De handlar om att man kräver diagnos för att tillstålla dessa elever stöd i skolan, trots att lagen är mer än tydlig. Detta får konsekvenser för de barn som inte får stöd när de behöver det. Det får också konsekvenser på så sätt att de barn som behöver få tillgång till den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin hamnar i långa köer. Så kan vi inte ha det – detta måste upphöra.

Om vi ska lyckas korta köerna till barn- och ungdomspsykiatrin måste vi se de verkliga problemen: personalbristen, en elevhälsa som inte har

räckt till samt en barn- och ungdomspsykiatri som översvämmas av neuropsykiatriska utredningar eftersom skolorna ofta kräver en diagnos för att ge dessa barn stöd.

Det finns inga enkla svar på svåra problem, men vi satsar historiskt stora resurser på sjukvården och på personalen för att vända utvecklingen. Inte ett enda barn som mår dåligt ska vänta en dag för länge på vård. Men det är framför allt att få hjälp tidigt, där man är, som är helt avgörande.

Anf. 3 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M):

Herr talman! Jag har aldrig arbetat som kurator eller psykolog. Jag har dock under många år av mitt liv varit högstadielärare. Nu är det några år sedan jag senast stod som undervisande och ansvarig lärare i ett klassrum, men bakom mig har jag ganska stor erfarenhet av att träffa unga människor i en jobbig tid i livet. Den är jobbig därför att det under puberteten pågår ett hormonkrig i kroppen, men den är också jobbig på många andra sätt.

Det är ingen tvekan om att det är många barn och unga som mår väldigt dåligt och att det finns många orsaker till det. Men eftersom skolan är den plats där vi möter alla barn är det viktigt att beredskapen för att möta barnen i hur de mår finns där, och jag vill hävda att det gör den i alltför liten utsträckning. I dag tar våra lärare ett stort, stort ansvar för att möta och hantera barn som lever med alltifrån depression till starkt utåtriktat, ibland aggressivt, beteende, därför att de bär med sig så mycket som någonstans behöver komma ut.

Jag bär själv med mig många ansikten som jag ser i detta sammanhang och situationer som jag har delat med dessa barn och som har varit oerhört tuffa. För de allra flesta av barnen har det gått bra, däremot inte för alla. Men avgörande är att man får rätt hjälp och hjälp i rätt tid.

Herr talman! Köerna till barn- och ungdomspsykiatri bara växer och växer. Köerna har tredubblats sedan den här regeringen tog över makten. Denna utveckling är naturligtvis helt oacceptabel.

Så här sammanfattade SVT Nyheter situationen den 6 februari 2018: ”Köerna till barn- och ungdomspsykiatri (Bup) ringlar långa. Förra året klarade inget landsting regeringens målsättning om att alla ska få en första bedömning inom 30 dagar. De senaste två åren har inneburit stora försämringar – och sammanfaller med att regeringen har slopat prestationskraven för extrapengar.”

Det här, mina vänner, är citerat från SVT Nyheter den 6 februari 2018.

Regeringen har, precis som när det gäller kömiljarden för vården, tagit bort det prestationsbaserade system och den satsning som alliansregeringen införde för att korta köerna till barn- och ungdomspsykiatri. Resultatet är om möjligt ännu värre för just ungdomspsykiatri. Vårdköerna har fördubblats, medan köerna till BUP har tredubblats.

Så här får det inte fortsätta. Det är massor av barn och unga som far illa och som inte får den hjälp och det stöd som de behöver i tid. Allt fler av de barn som söker hjälp hos BUP är dessutom mer illa därän än vad de var tidigare. Det visar barnens och målsmännens svar på enkäter ställda av BUP.

Många har depressionssymtom – en ökning med över 50 procent på bara fem år. Många har besvär med ångest – en ökning med över 50 procent på bara fem år. Många uppger att de är mobbade i skolan – en ökning med 90 procent på bara fem år. Och många har upplevt våld och sett våld

i hemmet – en ökning med 19 procent på bara fem år. Den här verkligheten är hämtad från Barn- och ungdomspsykiatri Västmanland, som bedriver ett forskningsprojekt tillsammans med Centrum för klinisk forskning, Västerås.

Herr talman! Vi menar att om fler barn och unga som är utsatta och lider av psykisk ohälsa ska kunna må bättre behöver mer av det här arbetet framöver vara proaktivt. Vi behöver mer av samarbete mellan BUP, skolhälsovården, socialtjänsten, polisen, vården och den ideella sektorn, till exempel idrottsföreningar. Det behöver nu bli verklighet – på riktigt bli verklighet. Inga fler högtidliga ord höga chefer emellan om mer samverkan på formella möten eller informella fikastunder, utan verkligt rejält samarbete.

Vi har nämligen en djup tilltro till att barn och unga kan växa och utvecklas med rätt stöd och hjälp. Alla barn kan och vill utvecklas. Alla har vi från början en förmåga att visa omtänksamhet och empati. Och vi vill att fler barn och unga, när de växer upp, ska kunna göra sin egen klassresa på riktigt. Barn ska inte med automatik behöva ärva sina föräldrars situation. Alla barn och unga ska kunna känna hoppfullhet och framtidstro. Sverige ska vara ett land där alla barn och unga ska kunna uppleva föredomsfrihet och goda möjligheter till social rörlighet. Något av det allra mest avgörande är att se till att alla utsatta barn och unga klarar skolan, för det är där det ofta börjar.

Herr talman! Några talande fakta kring utvecklingen är de nu ständigt växande köerna till BUP. Där är utvecklingen över hela landet mycket svag, men absolut svagast i de av S styrda landstingen och regionerna. Det här måste vi naturligtvis ta ett kraftfullt grepp om, för det är viktigt, precis som föregående talare har sagt, att rätt hjälp måste komma, och den måste komma i rätt tid.

(Applåder)

Anf. 4 PER RAMHORN (SD):

Herr talman! Många brukar säga att man kan mäta ett lands grad av anständighet utifrån hur sjuka, äldre och barn behandlas. Det är något som vi kanske ska ha i åtanke när vi här i dag debatterar den allvarliga situationen inom barn- och ungdomspsykiatri.

Vi ska komma ihåg att svensk sjukvård presterar bra medicinska resultat när patienten väl får tillgång till vård, och det är någonting som vi naturligtvis ska vara väldigt stolta över. Men alltför många fastnar i de kroniskt långa vårdköerna runt om i landet, vilket innebär stort lidande för patienterna och deras anhöriga.

Jag skulle vilja säga att svensk sjukvård har blivit lite som en telefonsvarare som gång på gång upprepar: Patient, var god dröj. Det är naturligtvis väldigt allvarligt, och det är inget undantag inom barn- och ungdomspsykiatri.

Vi vet alla hur viktigt det är att i ett tidigt stadium fånga upp unga personer som mår dåligt, så att de inte riskerar att bli sämre. Närmare 200 000 barn och ungdomar mellan 10 och 24 år lider av någon form av psykisk ohälsa. Värt att notera är också att den psykiska ohälsan bland barn och ungdomar har ökat mer i Sverige än i övriga nordiska länder.

Mer än dubbelt så många barn lider av psykisk ohälsa i dag som för tio år sedan. Därför är det minst sagt oroväckande att köerna till barn- och

ungdomspsykiatri växer dag för dag. Inget av landstingen klarade förra årets målsättning att alla inom barn- och ungdomspsykiatri ska få en första bedömning inom 30 dagar. I vissa landsting är det riktigt illa, till exempel i Västerbotten. Där var det bara 37 procent av patienterna som fick hjälp inom 30 dagar.

Det här duger naturligtvis inte. Det är ett stort svek mot alla barn och unga som drabbats av psykisk ohälsa men även mot deras anhöriga. Det ska inte vara upp till envisa och stridbara föräldrar att barn ska få hjälp. Jag menar att det är dags att se den psykiska ohälsan bland unga som den folkhälsofråga den är. Då måste det finnas snabbare vägar in i vården.

Herr talman! Fram till 2014 fick de landsting som klarade den förstärkta vårdgarantin ta del av ett prestationsbaserat statsbidrag. Garantin innebar att barn skulle få en första bedömning på barn- och ungdomspsykiatri inom 30 dagar. Men ersättningen togs bort med argumentet att man då prioriterade första besök och inte uppföljande vård. Men ärligt talat, allihop härinne: För det enskilda barnet som funderar på att ta sitt liv är det faktiskt ett rätt så uselt argument. Att inte ens klara att erbjuda ett första besök är oerhört allvarligt. Man riskerar då att inte fånga upp dem som mår väldigt dåligt, eftersom de inte blir synliggjorda i vården. Det är faktiskt ett strukturellt feltänk.

Självklart måste barn- och ungdomspsykiatri stärkas, så att man både kan prioritera en första bedömning och sedan påbörja behandling för dem som behöver det. Dessutom har FN:s barnrättskommitté kritiserat Sverige för bristande tillgång och stor ojämlikhet i vården till barn.

Här behöver regeringen ställa tydligare krav på landstingen, så att varje barn får den vård det har rätt till för att må bra. Därför har vi föreslagit en stärkt lagstiftning inom detta område, både i hälso- och sjukvårdslagen och i patientlagen. Vi vill se en lagstiftning som fastslår tydliga skyldigheter och fördelar ansvaret att fullgöra dem. Den ska innehålla ett rättighetsbegrepp som tydliggör vad patienterna har rätt att förvänta sig i vården.

Men det kommer att behövas mer. Det kommer att behövas ett batteri av åtgärder för att vända den negativa utveckling som vården befinner sig i.

Herr talman! Danmark är ett föregångsland inom flera områden, inte bara inom invandringspolitiken utan även när det gäller sjukvården. Ett exempel är de standardiserade vårdförloppen som vi har infört i Sverige, bland annat inom cancervården. Det har sin förebild i Danmark i så kallade pakkeforløb.

Även inom barn- och ungdomspsykiatri ligger Danmark före. Man har infört något som kallas forløbsprogrammer för barn och ungdomar som har drabbats av psykisk ohälsa. Översätter vi detta till svenska blir det nationella flödesprogram.

Detta är något vi kommer att föreslå i vår budget nu till våren. Anledningen till att vi vill införa nationella flödesprogram för barn och ungdomar här i Sverige är att dessa barn och ungdomar då ska erbjudas en snabbare och mer sammanhållen hjälp som innebär bästa möjliga utredning och behandling.

Herr talman! För att öka patienternas insyn och hjälpa dem till snabbare vård föreslår vi också att det införs ett nationellt it-stöd, alltså en portal där patienter får en helhetsbild av väntetider och tillgänglighet över hela landet. Det ska vara möjligt för patienter och anhöriga att se var köerna är

kortast och kunna välja att åka dit. Det kommer att öka patienternas valmöjlighet genom att de kan jämföra olika vårdgivare. På sikt kommer detta att stärka patientmakten.

Som jag sa tidigare kommer det att behövas ett batteri av åtgärder, och där ingår kompetensförsörjning inom vården. Personalen är ju en stor del av nyckeln till en tillgänglig vård. Jag återkommer till detta i nästa anförande.

Anf. 5 MARIA FERM (MP):

Herr talman! Den psykiska ohälsan bland barn och unga i Sverige har ökat från 1980 och fram till i dag. De senaste tio åren har det skett en fördubbling av den psykiska ohälsan hos barn i åldern 10–17 år.

Vi ser också en dramatisk ökning av antalet yngre barn som behandlas med antidepressiva läkemedel. Här utmärker sig Sverige i internationella jämförelser med en klart sämre utveckling än många andra länder.

Bris vittnar om samtal med barn som beskriver olika former av psykisk ohälsa. Det handlar om ångest, stress, nedstämdhet, depression, självska- debeteende och suicid.

Den psykiska ohälsan ökar framför allt hos unga tjejer, men även andra grupper utmärker sig i statistiken. Unga hbtq-personer är en särskilt utsatt grupp. I en undersökning från Myndigheten för ungdoms- och civilsam- hällsfrågor, MUCF, uppger en fjärdedel av unga homo- och bisexuella kvinnor att de har försökt ta livet av sig, jämfört med 8 procent bland unga kvinnor som inte identifierar sig som hbtq. Bland unga transpersoner är statistiken ännu dystrare. Det är 40 procent av transpersoner mellan 15 och 19 år som har försökt ta sitt eget liv.

Enligt en ny kartläggning som Karolinska institutet har gjort på upp- drag av Socialstyrelsen är också ensamkommande barn och unga särskilt drabbade. Långa handläggningstider, en oro och otrygghet inför framtiden och trauma sedan tidigare gör att unga ensamkommande som flytt hit är särskilt utsatta.

När det gäller behandling av psykisk ohälsa vet vi att tidig upptäckt, effektivt omhändertagande och god behandling i rätt tid är viktigt för att undvika att problemen blir långvariga och att konsekvenserna för såväl skolgång som vardagsliv blir för svåra.

Tyvärr vet vi också att när det gäller att få just rätt behandling i rätt tid har vi i dag stora brister inom barn- och ungdomspsykiatri. Många lands- ting når inte de uppsatta målen för hur lång tid det ska ta innan barn och unga får hjälp, alltså att 90 procent av de barn och unga som söker vård ska få ett första besök inom 30 dagar. Vi ser hur köerna till barn- och ung- domspsykiatri växer.

Regeringen har under mandatperioden gjort betydande satsningar på barns och ungas psykiska hälsa. Sedan 2016 avsätter regeringen ca 1 mil- jard kronor årligen till och med 2019 för insatser inom psykiatri och psy- kisk hälsa.

Redan i vårbudgeten 2017 tillfördes medel till barn- och ungdomspsy- kiatri, inklusive första linjens psykiatri i primärvården, för att öka till- gängligheten och förstärka stöd och behandling för barn och unga. I år förstärks denna satsning på barn och unga med psykisk ohälsa till totalt 250 miljoner kronor. Utöver detta fördelas 130 miljoner kronor till kom- muner och landsting för att förstärka ungdomsmottagningarnas arbete med

psykisk ohälsa – detta bara för att nämna några av de satsningar som har gjorts de senaste åren.

Satsningarna inom psykiatri och psykisk hälsa kommer att utökas ytterligare de kommande åren. Senast i januari presenterade regeringen också en satsning på 360 miljoner för att stärka bemanningen inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Att enbart tillföra pengar löser inte automatiskt problemen med tillgängligheten. Om det inte finns tillräckligt med psykologer och kuratorer inom barn- och ungdomspsykiatri får inte våra barn och unga hjälp.

Det finns stora problem med bemanning och kompetensförsörjning. Därför har regeringen satsat miljardbelopp under mandatperioden för att komma åt problemen med bemanning och kompetensförsörjning inom vården, bland annat genom professionsmiljarden och patientmiljarden. Regeringen investerar bland annat i att öka utbildningsplatserna för att möta behovet av personal.

Miljöpartiet vill öka fokus på barns och ungas psykiska hälsa. Vi tycker att Sverige måste förbättra arbetet med att förebygga psykisk ohälsa hos unga och uppmärksamma att ekonomisk utsatthet ökar risken för ohälsa.

En avgörande del av lösningen på problemen inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri är att stärka det förebyggande arbetet och de tidiga insatserna. Barn och unga måste kunna få stöd och hjälp tidigt.

Regeringen har också gett Skolverket och Socialstyrelsen i uppdrag att förbättra samverkan mellan elevhälsan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten för att barn och unga ska få tidiga och samordnade insatser. Det är viktigt att dessa insatser görs, men ännu mer behöver göras. Denna typ av insatser behöver fortsätta att utvecklas. Inte ett enda barn som mår dåligt ska vänta en dag för länge på stöd och hjälp.

Trots betydande insatser under mandatperioden har barn- och ungdomspsykiatri och elevhälsan haft svårt att hålla jämna steg med ökningen i den psykiska ohälsa som finns bland unga i dag. Vi kan inte acceptera att barn och unga inte får den hjälp de behöver i rimlig tid. Mer behöver göras.

Anf. 6 ANDERS W JONSSON (C):

Herr talman! Jag har mött många uppgivna ungdomar, fått mejl från förtvivlade föräldrar och läst om unga människor som i desperation valt att ta sina liv.

I går fick jag ett mejl från en pappa. Han har sagt att jag får berätta vad han har skrivit. Han inleder med orden ”Vi gjorde allt rätt, men ändå blev det så fel.” I sitt mejl beskriver han det fruktansvärda, en mardröm för varje förälder: hur hans dotter gick från att vara fantastiskt varm och kärleksfull till att drabbas av mörka och destruktiva tankar. Han berättar hur familjen kämpade för att få hjälp, från skolan, från BUP och även via privata vårdgivare.

I slutet av mejlet skriver han så här: ”Det blev bättre, men i slutet på april 2017 så fick Emma ett återfall och försökte ta sitt liv. Vi pratade med BUP och begärde en akut läkartid. Hon fick det, om 25 dagar. Den 9 maj 2017 tog hon sitt liv. Emma blev 14 år.”

Herr talman! Det är om Emma denna debatt handlar. Först och främst: Hur kan det komma sig att inte bara Emma utan många fler barn och unga i Sverige drabbas? I ett av världens allra rikaste länder borde alla barn och

ungdomar ha det bra. Men här tornar en epidemi upp sig. Antalet barn och unga som lider av psykisk ohälsa har nästan fördubblats på tio år. Det är i dag 190 000 barn, unga och unga vuxna som lider av psykisk ohälsa.

Varför, är den stora frågan. Vi vet att barn och ungdomar som växer upp i hem med en eller två föräldrar som lever i utanförskap och saknar arbete är mer drabbade. Men det drabbar också dem som har föräldrar med fasta jobb. Vi vet att det drabbar fler av de ungdomar där skolan inte fungerar, men det drabbar även ungdomar med goda skolresultat.

Mycket pekar på att det liv som många unga lever, ständigt uppkopplade och utan återhämtning för hjärnan, starkt ökar risken för psykisk ohälsa. Vi vet att det är mycket som vi inte vet och därför mycket som forskare har kvar att ge oss kunskap om.

Men en sak är säker. Om vi ser till att klyvningen av Sverige stoppas och fler vuxna kommer i arbete kommer det att bli färre unga som drabbas av psykisk ohälsa. Vi vet att om vi får ordning på den svenska skolan så att många fler går ut med godkända betyg skulle antalet ungdomar med psykisk ohälsa vara mindre. De skulle bli färre, men det skulle fortfarande vara många som mår dåligt. Det är ett politiskt ansvar att stoppa klyvningen av Sverige och se till att vi får en skola som fungerar och där eleverna går ut med fullständiga betyg.

Det som också är helt klart är att om de barn, ungdomar och unga vuxna som drabbas av psykisk ohälsa kunde få hjälp tidigt i förloppet – snabbt – skulle det kunna hejda en vidare utveckling av symtomen. Branden är alltid lättare att släcka när det bara pyr, innan elden har tagit full fart.

Här finns så mycket mer man skulle kunna göra. I dag hänvisas de som drabbats av psykisk ohälsa snabbt till barn- och ungdomspsykiatrin, med långa väntetider, i stället för att på plats få enkel och snabb hjälp.

Det finns ett antal platser i Sverige där det fungerar bra och det finns tillgång till snabb, lättillgänglig hjälp för dem som lider av lättare psykisk ohälsa, men problemet är som vanligt i svensk vård att det är öar. I vissa kommuner fungerar det bra, men i grannkommunen inte alls. Så får det inte vara. Unga som drabbas av lättare psykisk ohälsa ska, oavsett var de bor, få snabb, lättillgänglig hjälp att komma på rätt köl. Det är ett politiskt ansvar.

De största sveket mot dem som liksom Emma har svåra problem, som lider av svår nedstämdhet, ångest och oro och som måste få kvalificerad hjälp är att väntetiderna till landets barn- och ungdomspsykiatriska kliniker är helt oacceptabla. När den som är 14 år och som har försökt ta sitt liv får en akut tid hos en läkare 25 dagar senare är det inget annat än fullständigt oacceptabelt.

Ingen skulle acceptera att en 14-åring som drabbats av cancer får vänta hemma i nästan en månad för att träffa en läkare. Men i Sverige accepterar vi att en 14-åring som drabbats av svår psykisk sjukdom ska vänta i 25 dagar på en akuttid. Så här skulle det inte behöva vara.

Jag är inte den som hävdar att alliansregeringen gjorde allt rätt, men vi lyckades se till att köerna till landets barn- och ungdomspsykiatriska mottagningsar minskade. Vi ställde upp hårda krav och målsättningar, och dessutom valde vi att ha en prestationsersättning för de landsting som levererade. Det första vänsterregeringen gjorde var att ta bort denna ersättning, och från 2014 har köerna ökat för varje år till barn- och ungdomspsykiatrin.

Nu sitter man passivt och väntar – väntar på vad, kan man undra. Att vi ska utbilda fler psykologer, kuratorer och barnpsykiatrer? Hur många fler ska drabbas innan regeringen tar denna fråga på allvar?

Herr talman! För mig och Centerpartiet är det uppenbart att det behövs ett nytt ledarskap i den svenska sjukvården.
(Applåder)

Anf. 7 KARIN RÅGSJÖ (V):

Herr talman! Denna debatt berör oss alla. En del av oss känner barn och unga som mår psykiskt dåligt i olika grad. En del av oss har jobbat med barn och unga som mår dåligt. En del av oss har själva mått dåligt när vi var barn eller unga.

I dag ska vi tala om tillgången till vård inom barn- och ungdomspsykiatrin. Men det går inte att tala om detta isolerat, utan vi måste också tala om det förebyggande arbetet, förskolans och skolans roll, vårdstrukturer och, inte minst, synen på välfärd samt om att det är dags att ge anställda inom hälso- och sjukvården bra löner och bra arbetsvillkor.

Samhället har en inverkan på måendet. Hetsen att prestera för att kunna gå i fina skolan, att inte få ett fast jobb utan behöva vänta på ett sms, att inte få en egen lägenhet eller att ha föräldrar med missbruksproblem eller med psykisk ohälsa påverkar även det måendet.

Att inte fixa skolan är en jättegrej. Vi behöver ett skolsystem som inte stressar ihjäl de ambitiösa, ett skolsystem som härbärgerar också de unga killar som inte fixar skolan i dag och som inte har föräldrar som kan hjälpa dem med skolan. Det kommer att betyda mycket om vi fixar det.

Det positiva i dag är att många talar om sitt mående. Det är ett jättesteg framåt, för stigmatiseringen runt psykisk ohälsa har varit enorm. Den är delvis bruten.

Över hela landet är det brist på psykologer, specialistsjuksköterskor och psykiatrer inom psykiatrin. Personalen är nyckeln till en robust barn- och ungdomspsykiatri. Där har vi gått in tillsammans med regeringen och satsat, för det är själva grejen i detta.

Aldrig tidigare har så många barn och unga fått hjälp inom barn- och ungdomspsykiatrin som i dag, trots larmrapporterna. Det handlar om att fler och fler söker och om att det är brister i systemet. Detta tänker jag återkomma till.

När det gäller Uppdrag Psykisk Hälsa har SKL gjort en djupdykning i BUP och sett att det kokar ned till ett par frågor: bemanning och rekrytering.

När det gäller utredningar har samtliga kliniker som tillfrågats sagt att det strömmar in utredningar från skolan. Det handlar om att man vill ha en diagnos. Detta är något som vi måste titta på. Hälften av landets verksamheter har ett skriftligt uppdrag. Risken finns att det i ena ändan sker en överdiagnostisering av barn och unga, som kan leda till en övermedicinering, och att det, i andra ändan, finns barn som inte får hjälp i tid. Vi behöver ta fram ett nationellt uppdrag för BUP.

Ni till höger säger att allt kommer att bli superbra med en kömiljard. Vi kan titta på vad som hände i Stockholms läns landsting. Detta är från en SVT-rapport och en annan rapport som jag har läst.

Ett sätt att få statistiken att se bättre ut, och därmed få mer ersättning, är att ta in så många nya barn och ungdomar som möjligt inom vårdgarantins 30 dagar. Därefter läggs patienterna på is, och de får vänta hur länge som helst på nästa besök. Så kan det bli när politiker efterlyser prestation och pressar systemen och inte ser helheten – det komplexa, personalsatsningar, utbildningsinsatser, struktur och så vidare.

Vi måste hitta helt andra ingångar än barn- och ungdomspsykiatrin. Det handlar om att få fram en annan öppen dörr. Jag tror att det behövs nationella tag för att hitta en första linjens mottagning för barn och unga – en lättillgänglig första linje som är tydligt utpekad. Inget andsting har detta tillräckligt utbyggt i dag, för att motsvara de behov som finns. Det är en jättebrist.

Vi behöver också en skolhälsovård som är robust. Vi behöver även hitta riskgrupper för psykisk ohälsa för att göra något mycket tidigare, innan barn och föräldrar knackar på dörren till BUP. Oro och stress drabbar barn tidigt. Barn till missbrukare och barn till föräldrar med psykisk ohälsa behöver extra stödsatser. Hur länge har vi inte talat om detta? I decennier.

Det syns tydligt att ju sämre ekonomi familjen uppges ha, desto vanligare är självrapporterad psykisk ohälsa hos tonåringar. Jämlikhet är nämligen en bra sak att satsa på i ett land. Det förebygger mycket.

Och så har vi de ensamkommande. För gruppen nyanlända och asylsökande barn och unga uppskattar Socialstyrelsen att 20–30 procent av dem som kommer till Sverige lider av psykisk ohälsa. Här hjälper inga plåster, utan här hjälper bara amnesti. Konstant oro och otrygghet leder rätt in i psykiatrin. Det kan man följa.

Det är mycket vi måste göra innan barnet kliver in på BUP. Vi måste se över strukturerna, från ax till limpa. Det räcker inte med endast barn- och ungdomspsykiatrin, utan vi måste titta på skolan, på förskolan och på vad man kan göra innan.

Det krävs satsningar på välfärd, på utbildning och på personal. Det är en basfråga. Ni i Alliansen satt i regeringen i åtta år, och då hade det varit bra om ni hade lagt fram en långsiktig plan när det handlar om kompetens- och utbildningsförsörjning och satsningar på personalen, för det är själva nyckeln.

Det man kan säga lite kort är att skattesänkningar och en kömiljard inte kommer att hjälpa.

Anf. 8 CHRISTINA ÖRNEBJÄR (L):

Herr talman! Jag ska börja med ett mejl från en ung tjej jag känner: Det här var tungt att skriva, Christina, så jävla tungt, men det måste bli en förändring i vården. Ingen ska behöva gå igenom det som jag har gått igenom. Det jag skriver är bara en liten, liten del av allting.

Orden är Linns. Hon mejlade mig i går. Hon är helt fantastisk tjej, som i sitt mejl berättar om sina upplevelser från både öppenvård och slutenvård. Hon berättar om suicidförsök, sondmatning och fasthållning. Men hon berättar också om S som på öppenvården såg, förstod och larmade till HVB-hemmet, så att Linn hittades i tid.

Hon skrev: Personalen från HVB-hemmet hittade mig efter flera timmar vid tågspåret, med tabletter i kroppen, öppna sår på hela kroppen, nedkyld och spritflaskan tom bredvid. Utan henne hade jag inte levt i dag. Hon

engagerade sig så otroligt mycket, och allt hon gjorde var för mitt eget bästa.

Varför är Linns ord så otroligt viktiga i denna debatt? Det är de för att det som hon skriver om så mycket handlar om bemötande. De få ljusglimtar som hon berättar om i sitt mejl handlar om personal som såg henne och som såg henne som en annan medmänniska.

På grund av åtstörningar sondmatades hon. Det var något som hon upplevde som fruktansvärt jobbigt och som ett rent övergrepp – inte bara själva tvångsmatningen utan även hur den gick till.

Hon skriver: Jag förstod nog innerst inne varför de gjorde som de gjorde, även om jag inte fick in det i mitt huvud. Men varför behandlade de mig som ett skadedjur, ett värdelöst misslyckat skadedjur? Det kommer jag aldrig att förstå.

Vi talar här om krisen inom BUP, och detta är ett resultat av krisen inom BUP. När tid inte finns, när personalomsättningen är stor, så att få orkar vara kvar, när det är svårt att nyrekrytera, då är det de barn och unga som är i behov av mest stöd som blir lidande, de som är allra skörast och som far mest illa.

Psykisk ohälsa är ett av de snabbast växande folkhälsoproblemen, inte bara i Sverige utan i hela världen. Det ökar inom de flesta åldersgrupper och inom båda könen. Värst är det för barn och unga vuxna. Det är framför allt depressioner och ångestsjukdomar som ökar.

Vad detta beror på finns det flera förklaringar till. En del handlar om att det är mer ok att prata om psykisk ohälsa. Det handlar också om det som man tidigare löste med familj och vänner – livskriser – men som förut inte var livskriser. Det var allt från att flickvännen gjorde slut till att morfar dog.

En annan sak handlar om det samhälle som vi lever i – om stressen och om att få ihop livspusslet. Ytterligare en sak som vi ofta talar om när det gäller just barn och unga är nätet och att man ständigt är uppkopplad och alltid nåbar och att man dessutom alltid granskas.

Samtidigt vet vi att det finns socioekonomiska faktorer som spelar in när det gäller den psykiska ohälsan.

Vi vet också att det finns skyddsfaktorer. Den absolut viktigaste av dem är skolan. Chansen att må bra är mycket större för den som klarar skolan. Vi vet att utbildningsnivån spelar stor roll för det psykiska välbefinnandet. Personer med eftergymnasial utbildning är den grupp där den psykiska ohälsan inte har försämrats på samma sätt som i övriga grupper.

Men vad är hönan, och vad är ägget? För den som mår dåligt är det givetvis mycket svårare att samtidigt kunna koncentrera sig på sina studier. Den som har fullt fokus på att överleva kan inte samtidigt förväntas ta in ekvationer och slaget om Lützen och att analysera lyrik.

Vi ser också hur antalet så kallade hemmasittare ökar, elever som helt har slutat gå till skolan. Larm kommer om barn som inte får stöd eller som inte utreds när det finns misstanke om diagnos. Rapporter från 2017 visar att väntetiden för en neuropsykiatrisk diagnos kan vara två år med ett snitt på mellan sex och nio månader. Det handlar om barn som alltså inte går i skolan under denna långa tid.

Att man inte får den hjälp som man har rätt till och därmed inte kan gå till skolan är ovärdigt och egentligen helt omöjligt att acceptera. Ändå är det så det ser ut.

Inställningen till diagnoser ser också mycket olika ut. För vissa är det en förklaring, för andra är det en förutsättning för att man ska ge rätt hjälp och ibland hjälp över huvud taget. Det senare är någonting som jag ofta har mött – tron att det måste till en diagnos för att en elev ska få stöd och hjälp. Så är det inte. Alla elever har rätt till det stöd som de behöver, med eller utan diagnos. Det gäller i skolan, det gäller i förskolan och det gäller givetvis också i socialtjänsten.

Detta med att elever måste ha en diagnos leder också till att vi riskerar att överdiagnostisera barn. I rapporten *Hur mår BUP?* tas risken för att man i stället börjar övermedicinera upp. Barn som skulle ha behövt en fördjupad utredning och bedömning får inte de insatser som de är i behov av.

Vi kan se att det finns ett bristande samspel mellan skolhälsovården och landstingets institutioner. Detta är viktigt att koordinera. Det finns kommuner som ligger i framkant. En extra utsatt grupp är de barn som lever i samhällets vård, antingen i familjehem eller på HVB-boenden. Här är det extra viktigt att koordinering och samverkan fungerar väl.

Vi liberaler har många gånger talat om Skolfam, som finns på många ställen och som behöver utvecklas mer. Vi vet nämligen att dessa barn löper extra risk för psykisk ohälsa, både som unga och senare i livet.

Vi behöver en välfungerande primärvård och första linje för barn och unga vuxna, en specialistvård utan köer och en akut- och heldygnsvård som kan erbjuda svårt sjuka en trygg och högkvalitativ vård.

Får vi inte ordning på primärvården på vårdcentralerna, får vi inte ordning på samverkan mellan olika nivåer och får vi inte ordning på vem som har vilket uppdrag, då får vi inte ordning på någonting.

(Applåder)

Anf. 9 EMMA HENRIKSSON (KD):

Herr talman! Jag hatar att jag har så lätt att känna mina känslor. Jag kan inte bli ledsen utan att börja gråta. Jag kan inte bli arg utan att jag måste slå på något eller kasta saker. Jag känner bara negativa känslor. Jag vet inte varför det är så. Jag orkar inte ha det så här. Jag orkar inte gråta varje dag.

Så säger ett barn enligt Bris rapport i uppdraget #psykbryt, ett av alla de barn som själv inte riktigt vet varför han eller hon mår så dåligt. Så är det med väldigt många av de barn som mår dåligt i dag – de vet inte varför de mår dåligt, och de vet inte vad de ska göra för att må bättre. Det är vårt ansvar att de befinner sig i den situation där de är i dag.

Vi har hittills i denna debatt och kommer fortsatt i denna debatt att höra när vi politiker berättar om vad vi försöker göra och vad vi har försökt att göra sedan 1980. Från 1980 har nämligen den psykiska ohälsan bland våra barn och unga faktiskt bara blivit sämre.

Sverige är på så många sätt ett helt fantastiskt land. Vi har så bra förutsättningar. Ändå mår just våra barn och unga faktiskt sämre än barn och unga i andra länder.

Vi kommer inte att lösa detta genom dagens debatt. Men dagens debatt är viktig därför att vi har en kris i det som ska vara stödet när barn och unga redan mår dåligt.

Det är få mejl som gör så ont som när man får ett meddelande från en pappa som säger: I dag, tre år efter att vi bad om hjälp, har vi fått en tid.

Det gäller också de andra exempel som vi har hört i debatten i dag om föräldrar som är desperata. Ibland har det faktiskt gått så illa att barnet inte längre orkade leva, där ingen längre klarade av att bryta självmordsförsöket.

Vi måste göra mer. Kristdemokraterna har förslag om hur vi ska stärka barn- och ungdomspsykiatri och hur vi ska se till att övergången mellan BUP och vuxenpsykiatri ska fungera bättre, därför att många av de barn och unga som mår dåligt är i övre tonåren och kommer att fortsätta att må dåligt när de går in i vuxenlivet. Ibland är det just det där oklara vuxenlivet, den där ovissa framtiden och den där hopplösheten inför att man inte vet att framtiden kommer att vara ljus som gör att man mår dåligt.

Vi har förslag om hur vi ska få en sammanhållen barn- och ungdomshälsa och stärka elevhälsan, så att ingen unge på någon skola någonstans ska mötas av skylten: Skolsyster är här på tisdagar kl. 11.00–12.15.

Alla ungar ska varje dag kunna veta hur de kan komma i kontakt med elevhälsan.

Vi har förslag om att vi ska gå in tidigare och stötta familjerna. Någonstans är det där som vi måste börja. Vad är det som är orsakerna? Vad är det som gör att vi, som är ett land med sådana enormt fantastiska förutsättningar, ändå har en situation som gör att vårt uppväxande släkte mår så dåligt? Vi måste titta på grunden. Vad är det i vårt samhälle som brister? Vad är det som gör att så många känner att framtidshoppet inte finns där?

Vi kristdemokrater är övertygade om att en av de viktiga nycklarna är familjen. Det är bara i familjen du har förutsättningar att komma in i ett sammanhang där du är älskad villkorlös – där ingenting spelar någon roll, för du är älskad precis för den du är. Alla barn känner dock inte så i sin familj. Alla föräldrar förmår inte ge den där villkorlösa kärleken. Då måste samhället stötta upp och finnas där, runt föräldrarna och runt barnen, och ge ett tidigt stöd.

Vi vill att det ska vara obligatoriskt i varje kommun att erbjuda föräldrarna ett föräldrastödsprogram, och inte bara under de där första åren. Vi ger ganska bra stöd till föräldrar när amningen ska komma igång, när tänderna ska ut och när det är gnälligt och kolik och allt det där som kan vara ganska tufft i början av föräldraskapet. Men när det gäller den tuffa resan att vara förälder till tonåringar är vi inte lika bra på att ge stöd. Det är dags att stärka det stödet ännu mer. Alla som blir föräldrar för första gången ska erbjudas familjerådgivning, och det ska vara någonting naturligt och någonting som alla får ta del av.

Herr talman! Vi kommer att fortsätta debattera denna fråga i dag, och jag hoppas att även samhällsdebatten fortsätter om hur vi kan ha ett samhälle som faktiskt gör det lättare att vara barn och växa upp – så att fler kan göra det med glädje.

(Applåder)

Anf. 10 Socialminister ANNIKA STRANDHÄLL (S):

Herr talman! Jag vill tacka för de anföranden som har hållits i talarstolen i dag och för det engagemang och allvar som visas oberoende av vilket politiskt parti det är som står i talarstolen. Vi har ibland olika vägar för och förslag på hur vi ska uppnå det vi talar om här i dag, nämligen hur vi ska tillse att vi på riktigt kan ringa in grundorsakerna till att våra ungdomar

mår allt sämre och på riktigt göra förändringar som verkligen kan göra skillnad.

För regeringens del har detta varit en av de absolut mest prioriterade frågorna under mandatperioden. Som flera har sagt har vi under de senaste tio åren haft mer än en fördubbling av barn och unga som mår dåligt i Sverige. Det är klart att det ställer oerhört stora krav på den svenska hälso- och sjukvården – på barn- och ungdomspsykiatri, på den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri och på att bygga ut en första linjens psykiatri för barn och unga som går att nå snabbt.

Vi har under denna mandatperiod fördubblat anslaget till psykiatri. Vi har gjort en alldeles särskild satsning just på elevhälsan av denna orsak. Vi har i dag 700 fler medarbetare i den svenska elevhälsan jämfört med vid mandatperiodens början, för att det ska gå att fånga upp tidiga signaler och följa barn på ett annat sätt än vi har kunnat tidigare. Vi har skjutit till en kvarts miljard årligen till ungdomsmottagningarna. De flesta landsting har använt dessa pengar till att anställa fler psykologer, kuratorer och läkare.

Jag har ingen övertro på att pengar är det som kommer att lösa alla problem, men jag tror att vi kan vara överens om att det när behoven ökar är betydligt enklare att lösa komplicerade problem med resurser än utan. Jag måste dock verkligen få varna för en övertro på att en prestationsbaserad ersättning kommer att lösa situationen. Ni vet och jag vet att det inte är så. Vi behöver komma till roten med problemet och inte ägna oss åt kosmetiska eller enkla politiska utspel.

Jag förstår att en kömiljard – eller tio, för den delen – låter bra i den politiska retoriken, men ni vet och jag vet att den var djupt kritiserad av dem som arbetade i dessa verksamheter. Den ledde till undanträngningseffekter och gjorde att det inte var barnen med de största behoven som fick hjälp. Den ökade ojämlikheten mellan landstingen över landet. Låt oss alltså i stället satsa på sådant som på riktigt gör skillnad!

Nu satsar vi historiskt stora resurser på mer personal och bättre arbetsmiljö i vården så att fler vill och orkar jobba kvar. Lyckas vi inte med detta kommer inte tio kömiljarder att göra någon skillnad. Vi ska fortsätta stegen mot att se till att vi har en trygg första linjens psykiatri som gör att de som är i behov av den specialiserade psykiatri verkligen får tillgång till den.

Anf. 11 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M):

Herr talman! I S-styrda Dalarna får färre än var tredje barn- och ungdomspatient en fördjupad utredning inom utlovad tid. I S-styrda Kronoberg har antalet barn i kö för att få utredning och behandling inom BUP ökat med drygt 300 procent på fyra år. I S-styrda Västmanland får färre än var tredje barn- och ungdomspatient behandling och fördjupad utredning inom utlovad tid, och i S-styrda Västerbotten och Dalarna får inte ens fyra av tio barn och unga en första bedömning inom utlovad tid. Detta är sorgliga resultat, och det finns barn och unga med namn bakom siffrorna.

Herr talman! Så att inga missförstånd ska råda vill jag säga att inte heller de alliansstyrda landstingen och regionerna har klarat av att leva upp till garantins målsättningar. Det är bara det att det är allra sämst utveckling i de regioner som leds och styrs av Socialdemokraterna. Utvecklingen med växande köer till barn- och ungdomspsykiatri måste brytas nu, och den måste brytas i hela landet. Det går att åstadkomma en positiv vändning; det finns det facit på sedan tidigare.

Sveriges Kommuner och Landsting sammanställer utvecklingen gällande väntetider inom vården och psykiatri, och den visar bland annat följande: År 2014 klarade 16 av 21 landsting att erbjuda ett första besök på BUP inom 30 dagar för minst 90 procent av patienterna. År 2017 var det 3 av våra 23 landsting och regioner som klarade det. Det kan inte vara en slump att resultaten har försämrats dramatiskt efter att regeringen aktivt tagit bort allt som påminner om att stimulera och sätta fokus på resultat när det gäller patienternas långa väntetider. Vi ser tredubblade köer till BUP och fördubblade vårdköer, och Sveriges vårdköer är bland de längsta i Europa.

Herr talman! Vi moderater vill vara med och ta ansvar för situationen. Barnen är så viktiga att vardagligt politiskt käbbel måste läggas åt sidan så att vi kan lägga fokus på vad som är viktigt. Det bekymrar mig att vårt ansvariga statsråd i går i kammaren, som svar på en fråga om vårdköer från min kollega Emma Henriksson, sa: ”Det är inte den här regeringen som är ansvarig för att vi har de vårdköer vi har.” Det är viktigt att vi gemensamt kan komma vidare och att man tar ansvar för den situation vi befinner oss i. Vi moderater är beredda att ta ansvar.

När vi i alliansregeringen införde kömiljarden i vården och extra prestationsbaserade satsningar för att korta köerna till BUP gav det tydliga resultat. År 2014 klarade 16 av 21 landsting av att se till att barn och unga fick en första bedömning inom 30 dagar, och nu är det 3 av 21 landsting. Detta är ett faktum. Detta är facit. Alliansregeringens förstärkta vårdgaranti för fler insatser till barn och unga med psykisk ohälsa gav positiva resultat.

Vi vill med övriga allianspartier återinföra den förstärkta prestationsbaserade vårdgarantin inom BUP. Så är det. Vi har i vårt budgetalternativ föreslagit en tredubblad kömiljard som denna gång breddas och även innehåller bland annat psykiatri och återbesök. Men det är en rad andra saker som behöver göras, och mycket har nämnts från denna talarstol.

När vi från Alliansen talar om vad som behöver göras inom barn- och ungdomspsykiatri vill jag att statsrådet ska öppna öronen. Kömiljarden är bara en av alla de åtgärder som vi föreslår.

Anf. 12 PER RAMHORN (SD):

Herr talman! Som vi alla vet råder det stor brist på personal inom sjukvården, och barn- och ungdomspsykiatri är inget undantag. Det finns flera anledningar till varför det ser ut som det gör. En anledning är att alltför många anser att det inte är attraktivt att jobba inom vården under de förutsättningar som råder i dag.

Jag kan förstå dem. Jag har själv jobbat inom vården i 25 år med delade turer och jobb varannan helg och på tider som är svåra när man ska få ett normalt familjeliv att gå ihop. Dessutom är lönen relativt låg. Jag förstår dem alltså verkligen.

Men det behöver inte vara på det här viset. Med rätt förutsättningar kan vårdrkena bli yrken som ungdomar söker sig till. De kan bli yrken som vårdpersonalen vill stanna kvar inom och som man känner sig stolt över att jobba inom. De kan bli yrken som man kan försörja sig på och med arbetstider som innebär ett fungerande familjeliv.

Men då krävs naturligtvis åtgärder som att till exempel ge sjuksköterskor och undersköterskor möjlighet till kompetensutveckling på betald arbetstid, att göra undersköterskeyrket till ett legitimationsyrke, som det är i merparten av Europas länder, och att införa moderna arbetsvillkor som rätt till heltid och avskaffa de ofrivilliga skifttjänstgöringarna och de delade turerna.

Man bör också på sikt se över möjligheten att avveckla karensdagen för vårdpersonalen. Ska vi klara kompetensförsörjningen inom vården framöver och korta vårdköerna är personalens arbetsvillkor absolut nyckeln till detta.

Herr talman! Situationen inom vården benämns i den politiska debatten som allt från ett haveri till en utmaning. Vi kan naturligtvis ha skilda åsikter om vad som är närmast sanningen, men vi kan säkert allihop vara överens om att situationen inom vården är allvarlig när patienter inte får vård i tid och när personalen lämnar jobbet för att arbetsvillkoren är usla. Det är faktiskt det som sker i dag.

Vi har under debatten hört en mängd förslag på hur vi kan lösa problemen som finns inom sjukvården. Det är bra, och det är något som jag och vårt parti kommer att ta med oss. Jag har själv framfört en del av vad vi i Sverigedemokraterna anser behöver göras för att få en tillgänglig vård. Men jag vet också efter alla år i vården att man inte ska vara så säker på att man alltid själv sitter inne med svaren och lösningarna på ett problem. Ofta kan det faktiskt vara riktigt värdefullt att lyssna på vad andra har att säga.

Herr talman! I höstas bjöd jag och Jimmie Åkesson in samtliga partiledare och sjukvårdspolitiska talespersoner till ett förutsättningslöst samtal om sjukvården och om vad vi tillsammans på nationell nivå kan göra för att öka tillgängligheten i vården och därmed i förlängningen minska patienternas lidande.

Samtliga partier tackade nej till vår inbjudan, vilket jag uppriktigt talat tyckte var väldigt tråkigt – inte för min egen del utan främst för alla de patienter runt om i landet som sätter sin tilltro till att vi politiker ska lösa problemen som finns inom vården.

Är det inte dags att vi lägger den politiska prestigen åt sidan till förmån för den här för det svenska folket viktiga frågan?

Dessutom har flera partier uttryckt att det är dags för vuxna samtal i politiken. Vår inbjudan står fast om gemensamma samtal över partigränserna om vad vi tillsammans, samtliga partier, kan göra för att situationen inom vården ska bli bättre.

Därför ställer jag frågan: Vår inbjudan står fast – hur ställer ni er till det?

Anf. 13 MARIA FERM (MP):

Herr talman! För att kunna möta utvecklingen med den ökade psykiska ohälsan behöver vi ha en helhetssyn på problemet. För att nå det långsiktiga målet med minskad psykisk ohälsa behöver vi redan från början ha fokus på förebyggande arbete, en tillgänglig första linjens psykiatri och elevhälsa och en specialiserad vård med god kvalitet.

Vi vill stärka elevhälsan och första linjens psykiatri. Självklart behöver köerna till BUP kortas, men vi behöver också säkerställa att barn får rätt stöd redan innan de behöver uppsöka BUP.

När elever drabbas av psykisk ohälsa påverkas hela livet. Välbefinnandet minskar, skolresultaten försämras och makten över livet krymper. Därför har regeringen redan investerat i elevhälsan, och vi satsar nu 200 miljoner kronor mer årligen. Det har lett till att 700 fler personer jobbar i skolan för att stärka barns och ungas psykiska hälsa.

Inget barn i behov av hjälp ska behöva vänta på att få stöd. Enligt lag krävs inte någon särskild diagnos för att få rätt till extra anpassningar eller särskilt stöd i skolan. Men det är ett problem att det i praktiken ställs sådana krav, vilket ökar belastningen på barn- och ungdomspsykiatrin.

Miljöpartiet vill satsa mer på elevhälsan och att elevhälsan ska bli mer jämlik över hela landet. Satsningar på första linjens psykiatri är viktiga för att öka möjligheterna att få hjälp i ett tidigt skede innan problemen har blivit så stora att det krävs specialistvård. Genom att ge ökade resurser till primärvård och ungdomsmottagningar kan dessa få möjlighet att anställa psykologer och kuratorer och snabbare identifiera och behandla lätt till medelsvår psykisk ohälsa, vilket alltså i sin tur avlastar barn- och ungdomspsykiatrin.

Det måste vara snabba och lättillgängliga insatser för barn och unga.

I kommuner och landsting kan mycket göras för att förbättra arbetet mot psykisk ohälsa. I Stockholms stad och landsting vill Miljöpartiet till exempel erbjuda utbildningar om psykisk ohälsa bland barn och unga till skolpersonal och föreningar. Vi vill öka resurserna till mötesplatser för unga och öppna fler mötesplatser som riktar sig till hbtq-ungdomar. Vi vill ha psykologer och terapeuter med barnkompetens på varje vårdcentral och bygga ut ungdomsmottagningarnas psykosociala utbud.

Slutligen: Ska vi ha en välfungerande barn- och ungdomspsykiatri där de som är i behov av denna specialiserade vård ska få det utan att behöva vänta i långa köer behöver vi vidta fler åtgärder.

Tillgängligheten till barn- och ungdomspsykiatrin måste öka. Vi vill se en förstärkt vårdgaranti så att fler unga får hjälp i tid. Ökade resurser kommer fortsatt att behövas till barn- och ungdomspsykiatrin under kommande mandatperiod.

Målet är och måste vara att inget barn ska stå utan hjälp. Skola, socialtjänst och vården ska arbeta mer tillsammans när det gäller att identifiera och hjälpa unga i behov av hjälp.

Anf. 14 ANDERS W JONSSON (C):

Herr talman! Jag tycker att den här debatten visar ganska tydligt på skillnaderna i svensk politik vad gäller hur vi ser på barn och ungdomar med psykisk ohälsa, först och främst vad gäller det förebyggande arbetet.

Det finns två områden där vi vet att vi kan förebygga. Det ena handlar om att minska utanförskapet och se till att färre familjer och färre föräldrar är bidragsberoende. Där håller Sverige på att klyvas – utvecklingen går åt fel håll. Det kommer att leda till att fler barn och ungdomar drabbas av psykisk ohälsa.

Det andra handlar om att se till att vi får en skola där fler elever går ut med fullständiga betyg. Där går utvecklingen åt fel håll i dag. Fler ungdomar slutar skolan med ofullständiga betyg. Det kommer att leda till att fler drabbas av psykisk ohälsa.

Det här andra området handlar om vad vi kan göra med dem som drabbas av lättare psykisk ohälsa. Där har i stort sett alla talare pekat på att det

är viktigt att vi stärker elevhälsan. Det var också det som var alliansregeringens ingång. Vi ville se till att skapa en bra vad man kallar första linjens barn- och ungdomspsykiatri.

Vi tillförde också medel till elevhälsan. Vi stärkte också kraven i skollagen. Vi satsade också pengar på att man skulle försöka hitta bra lösningar i Sverige. Vi gjorde egentligen precis samma saker den nuvarande regeringen gör. Jag tror att beloppet som vi satsade årligen var 200 miljoner. Men det har inte hjälpt. I dag fungerar det jättebra i vissa kommuner, men i andra fungerar det inte alls. Då måste man vara beredd att ta ett strukturellt grepp och säga: ”Nu måste vi reformera elevhälsan. Nu måste vi reformera systemet.”

Oavsett om man bor i en socialdemokratiskt styrd kommun eller i en alliansstyrd kommun ska barn och ungdomar som mår psykiskt dåligt ha rätt att få snabb och enkel hjälp, och det ska de få samma vecka som de upplever problemet. Just det kommer att göra att de små problemen inte blir stora och att oron inte utvecklas till depression, ångest och nedstämdhet.

Regeringen skulle kunna ta ett rejält omtag för att se till att det inte bara blir öar utan att det fungerar överallt. Jag tror att det skulle finnas ett stort stöd för det här i kammaren.

Herr talman! Jag blir riktigt orolig när regeringen talar om köerna till barn- och ungdomspsykiatri. De har tredubblats sedan 2014. Men regeringen säger att den inte har något ansvar utan att ansvaret ligger helt på alliansregeringen, eftersom den inte såg till att välfärden fick tillräckligt med pengar. Under våra år tillfördes 100 miljarder.

Man säger också att vi inte satsade tillräckligt på utbildning. Men när det gäller köer i vården är det inte så enkelt. Det skrämmer mig lite grann att regeringens analys går ut på att problemet kommer att lösas om vi bara tillför tillräckligt med pengar och ser till att utbilda mer personal.

När vi tittar på köutvecklingen i Sverige, i fråga om sjukvården och barn- och ungdomspsykiatri, kan vi se en tydlig brytpunkt. Och det är 2014/2015. Då började köerna dra i väg på ett helt oacceptabelt sätt.

Herr talman! Jag önskar att statsrådet Strandhäll skulle besöka till exempel Qulturum i Jönköping, att hon skulle boka in två timmar med Sveriges främsta experter på tillgänglighet och att hon skulle fråga: ”Är det så enkelt som jag försöker säga, att det räcker att bara utbilda mer personal och tillföra pengar? Är det så enkelt att korta ned köerna?”

Svaret hon skulle få är: ”Nej! Det behövs pengar, och det behövs personal. Men det behövs också väldigt mycket annat.”

När vi började angripa köerna inom barn- och ungdomspsykiatri fanns det BUP-mottagningar där varje anställd träffade två patienter per dag. Det handlar alltså inte bara om pengar och personal. Det handlar också om att effektivisera arbetssättet, hitta nya metoder och att se till att man får bra hjälp. Återinför prestationsbaserade ersättningar!

Anf. 15 KARIN RÅGSJÖ (V):

Herr talman! När vi har förhandlat med regeringen har ett av våra spår varit just den psykiska hälsan och barn- och ungdomspsykiatri. Vi har exempelvis förhandlat in 650 miljoner för det här året och 1,15 miljarder för 2019 och framåt, för att stärka BUP och lågtröskelalternativ. Det är det jag tänker tala om.

Vi har också gått in med medel till ungdomsmottagningarna, som kan ses som en första linje och som behöver stärkas. Då behöver man också ta fler nationella tag för det. Ungdomsmottagningar behöver nå fler ungdomar och bli mer lättillgängliga. De finns nämligen där.

I Sverige saknas det i dag lättillgängligt samtalsstöd, en första linje, för att fånga upp unga med psykisk ohälsa. För att få det behöver man anställa fler psykologer och kuratorer. Och därför har vi förhandlat om medel och fått igenom det. Det är vi glada över.

Det är genom de låga trösklarna och den breda kompetensen med psykologer, psykiatriker och sköterskor som man kan fånga upp unga tidigt. Satsningar på nya initiativ kan också handla om självinläggning, som nu sker på flera håll i landet. Unga vuxna som mår väldigt dåligt kan själva begära att bli inlagda. Det är viktigt. Det innebär också att de inte behöver bli så vansinnigt sjuka.

I dag saknas alternativ mellan öppenvård och slutenvård inom psykiatri. Det leder som sagt till att patienter som är i väldigt dåligt skick hamnar inom slutenvården. Och det handlar till stor del om nyinsjuknade unga vuxna. Där måste vi göra mycket mer.

På vissa orter har man i dag satsat lite mer på unga som lever i social utsatthet och på bland annat ungdomsmottagningarna. Vi vet att unga som lever i social utsatthet riskerar att få dålig psykisk hälsa. Det finns en tydlig koppling där som man måste titta mer på.

Jag ska nämna några exempel i Sverige där ett bra arbete pågår. Ofta är det öar. Och jag vill, precis som många av er andra här i kammaren i dag, ta ett större nationellt grepp om de här frågorna. Det är nödvändigt att prata om strukturerna.

Ungdomshälsan i Umeå erbjuder riktat föräldrastöd till föräldrar med hemmasittande unga i åldern 16–25. Hemmasittande unga är ett jätteviktigt och växande problem. Och det är svårt för föräldrarna att veta vad de ska göra.

Ungdomsmottagningen i Örebro län har sedan flera år tillbaka en första linje. Man tar emot och erbjuder stöd och behandling till unga med lätt och medelsvår psykisk ohälsa.

Vi måste göra mycket mer för att skapa en första dörr att knacka på för alla de som behöver någon att tala med. Men då krävs det också ett annat tänk när det gäller välfärd. Det innebär långsiktiga satsningar och inte skattesänkningar som dränerar välfärden. Det behövs mer nationella muskler i de här frågorna. Första linjen kan inte vara ett fritt valt arbete för landstingen. Vänstern vill se nationella tag här.

Centern, som har krävt att vi ska ha den här debatten, vill sänka skatterna med 30 miljarder kronor. Det kan jämföras med landets alla barnbidrag, som kostar 25 miljarder, eller löner för 66 000 sköterskor. Högern pratar gärna om vårdkris, men skattesänkningar och kömiljard kommer aldrig att bli ett svar.

Man måste titta på helheten. Vi måste satsa på välfärden och på ett jämlikt samhälle. Det är först då, och när man arbetar med flera knivar i lådan än en kömiljard, som vi kan gå framåt. Det handlar om förebyggande arbete, det handlar om skolhälsovården – som jag kommer att tala om i mitt sista anförande – och det handlar om att fånga in barn och unga tidigt. Det kan man bara göra om man har en utbyggd välfärd.

Anf. 16 CHRISTINA ÖRNEBJÄR (L):

Herr talman! I mitt eget län, Örebro, gjorde BUP 643 utredningar 2017. Det är jättebra. Men samtidigt står 500 barn i kö för utredning, och behovet växer för varje år. Vi har också fått höra att barn och unga vårdas på vuxenavdelningar i brist på säkra platser inom slutenvården.

Det finns dock även bra saker. Här i Stockholm jobbar man med YAM som är en preventiv insats för att förbättra den psykiska hälsan och minska självmordshandlingar bland skolelever. Och i Örebro finns något som heter Deplyftet. Det handlar om att implementera riktlinjer för depression. På fyra år har Örebro län gått från att ligga i topp tre för suicid bland barn och unga till att ligga lägst i landet 2016. Det här är goda exempel som behöver spridas nationellt.

Vi liberaler vill stärka skolhälsovården. Elevhälsans uppdrag är att jobba främjande och förebyggande, och det behöver vi mycket mer av. Elevhälsans uppdrag är däremot inte att täcka upp för det som vårdcentralerna ska göra. Det är i mångt och mycket ett av de stora problemen, och det är där bristerna finns.

Bristen på tydlighet kring uppdragen och bristen på samverkan leder till att vårdcentralerna inte gör det de ska. De är första linjen vad gäller psykiatri och ska ta hand om barn och unga med lätt och måttlig psykisk ohälsa. BUP är och ska vara specialistnivå. Därför satsar vi liberaler mycket på primärvården i vår budget.

Som liberal är jag besjälad av skolan. Den är grunden för det mesta. Om skolan fungerar fungerar nämligen också det mesta. För de elever som redan mår dåligt är ett rörigt klassrum omöjligt att hantera. Det gäller inte minst de barn som har neuropsykiatrisk problematik. De drabbas extra hårt. Men för att skolan ska fungera måste också resten av kedjan fungera. Och det är inte skolans uppdrag att behandla barn. Skolan måste kunna lita på att när man skickar barn vidare inom kedjan finns det hjälp att få där.

Framför allt behöver barnen veta att det finns hjälp att få. Jag talade i mitt första anförande om Linn. Och i går var det sex år sedan en annan Linn, som jag kände, inte orkade leva längre. 13-åriga Linn satte sig framför tåget, eftersom hon inte trodde att det fanns någon inom vuxenvärlden som skulle lyssna på henne och hjälpa henne när hon hade utsatts för fruktansvärda övergrepp via nätet.

Genom att tala om vart man kan vända sig ökar vi också chansen för att fler kommer att vända sig dit. Vi behöver stärka barns rättigheter att själva kunna söka vård. Ungdomar kan undvika den psykiska vården då det finns en risk för att vårdnadshavarna får reda på det. Här gör nätet stor nytta. Vi pratar ofta om riskerna med nätet, men det finns också goda exempel.

Det finns appar, mötesplatser och sidor där barn och unga kan söka hjälp och få kontakt med barn- och ungdomspsykiatrin. Det gäller inte minst de barn och unga som på olika sätt lever i samhällets utkant eller som helt enkelt inte inkluderas.

Det finns också något så enkelt som det som vi liberaler har föreslagit, att elevhälsan ska fråga om våldsutsatthet. Det skulle minska stigma och visa att det är något som vi helt enkelt inte accepterar och att barn har rätt att få hjälp. På samma sätt kan vi jobba med psykisk hälsa. Det visar inte minst försöken med YAM, som kan liknas vid ett sätt att lära sig första hjälpen vid psykisk ohälsa. Ju mer vi pratar om någonting, ju mer vi visar

att det finns hjälp att få, desto mer kommer barn och unga att vilja och kunna söka hjälp och veta vart de ska vända sig.
(Applåder)

Anf. 17 EMMA HENRIKSSON (KD):

Herr talman! ”Anledningen till att jag mår dåligt är okänd även för mig. Men det kan ju vara så att det inte finns ett enda stort skäl som är orsak till att jag mår dåligt, utan att det är flera saker som bygger på alltihop. För mig känns det som att det stämmer bättre än att det bara är en stor grej.” Det var ytterligare ett citat från ytterligare ett barn i Bris rapport.

Det är nog så här som det är. Det är många olika orsaker. Det betyder också att det måste vara många olika lösningar som man behöver söka för att fler barn och unga ska slippa att börja må dåligt och för att fler barn och unga, när de mår dåligt, ska få den hjälp som de behöver.

Det är klart att de politiska besluten här spelar stor roll. Jag tycker att det är tråkigt när vi får höra i debatten: Ni vill bara sänka skatten. Ja, Kristdemokraterna har ett mindre skatteuttag från medborgarna i vår budget. Samtidigt har vi 150 miljoner mer på just det här området än regeringen.

Jag vill inte stå här och slå mig för bröstet och säga att våra 150 miljoner skulle lösa det här problemet. Jag tror inte att det skulle vara sant. Vi vet att det inte räcker med mer pengar. Det säger den kartläggning där man har tittat på hur BUP fungerar runt om i landet, *Uppdrag psykisk hälsa*. Där har man försökt att ta reda på vad vi behöver göra och hur vi ska jobba bättre. Samtidigt kan vi se att man på rätt många håll faktiskt jobbar sämre. Under de senaste åren har man blivit sämre på att möta behoven, och det är allvarligt. Det kan inte viftas undan med att säga: Jaja, men vi vill göra andra saker. Det ni föreslår här funkar inte.

Nej, det funkar inte ensamt, men vi vet att när vi sätter fokus på att vända unger som behöver hjälp ska få det direkt, då är det fler som får hjälp direkt. Vi måste använda pengarna bättre. Vi måste jobba bättre med att hjälpa barn och unga.

En viktig sak som vi gjorde under våra år i regering var att tänka anorlunda kring stödet till barn och unga. Vi inrättade umo.se, ungdomsmottagningen på nätet. Vi såg att en del ungdomar inte ville gå till den fysiska ungdomsmottagningen. Man fick bättre hjälp om man kunde använda de kanaler man var uppkopplad på – ibland kanske lite för mycket av 24:7. Men det är viktigt att den finns tillgänglig på barnens och ungdomarnas villkor.

Men sedan måste vi komma tillbaka till vad som är grunden. Vad är orsaken till att vi, fast vi har det så bra, mår allt sämre? Då får man titta på de första åren i livet.

Vad ger vi våra barn och ungdomar för chanser och stöttning? Vad ger vi dem för möjligheter att bara få vara barn och duga som de är? Hur ger vi dem förutsättningar att utvecklas till trygga individer? Där är stödet till föräldrar helt avgörande. Även storleken på barngrupperna i förskolan är helt avgörande. Förskolan är väldigt bra för många barn. Det finns barn som mår bättre av en annan omsorgsform, men förskolan är det som de allra flesta barn går i. Och där är grupperna för de minsta barnen för stora.
(Applåder)

Prot. 2017/18:82

9 mars

-----

*Aktuell debatt om
situationen inom
situationen inom*

Anf. 18 Socialminister ANNIKA STRANDHÄLL (S):

Herr talman! Vi ska ha en riktigt bra specialiserad psykiatri för barn och unga. Men de allra flesta måste, till skillnad från i dag, kunna få en bra hjälp utan att behöva komma dit – i skolan, på vårdcentralen eller på ungdomsmottagningen. Den specialiserade psykiatrin ska inte vara den första anhalten. Det måste vi alla kunna vara överens om. Så måste det vara för att de som verkligen behöver den specialiserade psykiatrin ska kunna komma dit och för att resurserna ska räcka.

Jag tänker inte stå här och plocka billiga poäng på barn och unga som mår dåligt. Mitt mål som socialminister är att föra en politik som på riktigt löser grundproblemen. Jag tänker inte ägna mig åt kosmetisk valpropaganda.

Vi har i grunden en hälso- och sjukvård som inte är byggd för den ohälsa som vi ser i Sverige nu, som är dominerad av en psykisk ohälsa. Hälso- och sjukvården i Sverige i dag fokuserar mer på ont i kroppen än på den psykiska ohälsan. Där måste vi bygga om och investera mer, inte mindre, i välfärden.

Jag kan bli trött på den förenkling som jag hör i debatten här från Camilla Waltersson Grönvall från Moderaterna. Gotland, Kalmar, Östergötland och Skåne är S-ledda landsting som ibland samarbetar med C och L. Där har man klarat måtten bäst när det gäller tillgänglighet. Det är inte detta som det handlar om, utan det handlar om att vi nu, mot bakgrund av det som vi verkligen vet, måste göra rätt saker. Och där är inte en kömiljard vägen.

(Applåder)

Anf. 19 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M):

Herr talman! Jag tror inte att någon som har lyssnat till den här debatten har kunnat undgå att höra att Moderaterna och Alliansen vill återinföra en prestationsbaserad kömiljard. Dessutom föreslår vi moderater att den ökas till att bli tredubblad.

Men vi behöver göra en rad andra insatser också. Vi vill bland annat att man ska ta fram en nationell strategi för att stärka psykiatrin och minska den psykiskt ohälsan, inte olik den som Alliansen införde då Sveriges första samlade nationella cancerstrategi infördes.

Vi vill också prioritera hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser. Vi vill förbättra förutsättningarna för mer samarbete mellan psykiatri och den övriga somatiska vården, skolhälsovården, polisen och socialtjänsten.

Vi vill återupprätta det medicinska ledningsansvaret inom psykiatrin. Vi vill stärka kontinuiteten inom psykiatrin. De flesta patienter upplever ökad trygghet och kvalitet i sin vård om det finns en regelbundenhet i vem man som patient får träffa. Vi vill också stimulera till ett ökat samarbete mellan psykiatrin och de ideella sektorerna, till exempel idrottsföreningar och kultursektorn.

Därtill vill jag ytterligare en gång trycka på elevhälsan eftersom jag har stor erfarenhet just från den. Ett annat exempel är första linjen. Jag vill också betona hur viktig förskolan är och att man ytterligare behöver se över BVC och så vidare.

Herr talman! Det är något frustrerande att en sådan här debatt om tredubblade köer till barn- och ungdomspsykiatrin ens ska behöva äga rum.

Men jag tycker att debatten har varit bra, och jag vill tacka alla meddebattörer för ett stort engagemang. Jag tycker att vi har haft väldigt lite av billiga poäng, utan i stället som sagt ett stort engagemang.

Låt oss göra denna debatt till ett avstamp för att gemensamt nu ta krafttag för att möta alla de barn och unga som mår väldigt dåligt, vilket man inte ska behöva göra i Sverige!

(Applåder)

Anf. 20 PER RAMHORN (SD):

Herr talman! Inget av landstingen i Sverige nådde förra årets målsättning om att alla inom barn- och ungdomspsykiatri ska få en första bedömning inom 30 dagar. Som vi har hört har köerna framför allt vuxit de senaste två åren, och det har inneburit stora försämringar för barn och ungdomar. Situationen med växande köer ser likadan ut inom den övriga hälso- och sjukvården. Detta gör mig väldigt bekymrad, och säkert också er.

Som jag sa tidigare i debatten ska man inte vara så säker på att man själv sitter inne med alla svar och lösningar på problemen. Oftast kan det vara riktigt bra att lyssna på varandra. Andra kan också ha bra förslag som man kan lära av.

Jag är helt övertygad om att alla företrädare här inne från samtliga partier och från regeringen vill patienternas bästa. Men då gäller det återigen att ställa politisk prestige åt sidan för patienternas rätt till en tillgänglig vård av hög kvalitet. Att föra politik på annat sätt än att lyssna på varandra gynnar inte patienterna.

Vi har ett ansvar gentemot patienter här i landet att på alla sätt och vis se till att de får bästa möjliga hälso- och sjukvård. Det gör vi inte genom att vi stänger pannorna mot eller kanske till och med kastar osanningar på varandra. Vi gör det i stället genom att lyssna på varandra och föra samtal på ett vuxet sätt. Detta är nog något som vi alla ska tänka på när vi lämnar kammaren efter debatten.

Patienter i Sverige, unga som gamla, ska ha rätt till en tillgänglig vård av högsta kvalitet. Det är vår skyldighet som politiker att leverera det. Allt annat vore ett svek.

Jag vill tacka alla inblandade för debatten. Jag tycker att vi har hållit en bra ton.

Anf. 21 MARIA FERM (MP):

Herr talman! År 2015 ansökte 35 000 ensamkommande barn om asyl i Sverige. De har sedan dess drabbats av extremt långa handläggningstider och har varit tvungna att vänta på besked om uppehållstillstånd i flera år. Många har hunnit bli 18 år under tiden och får därför i större utsträckning avslag på sina asylansökningar än de hade fått om ansökningarna hade behandlats i rimlig tid.

En oro och otrygghet inför framtiden för att bli avvisade till ett av världens farligaste länder och trauman sedan tidigare gör att unga ensamkommande som har flytt hit är särskilt utsatta när det gäller psykisk ohälsa. En kartläggning som Karolinska institutet har gjort på uppdrag av Socialstyrelsen visar att den psykiska ohälsan är väldigt utbredd.

Förra året tog tolv ensamkommande unga sitt liv. Detta är ett mycket stor problem, och det krävs att vi agerar. Regeringen har hittills vidtagit

ett antal åtgärder för att förbättra situationen för ensamkommande, till exempel har ett nationellt kunskapscenter för ensamkommande upp till 21 år inrättats. Centret ligger under Socialstyrelsen och ska arbeta med kunskapsspridning. Det ska samla och sprida aktuell kunskap, tydliggöra hur lagar och regler ska tillämpas och synliggöra insatser för att utveckla samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård och skola.

Regeringen har satsat extra på traumavård för asylsökande och nyanlända och arbetar även med en ny ensamkommandelag som kommer att göra att de flesta ensamkommande från 2015 kommer att få en ny chans att stanna.

Miljöpartiet vill se hur situationen för ensamkommande unga kan förbättras ytterligare. Det gäller inte minst psykisk ohälsa, suicidprevention och ökad rätt till vård. Den växande psykiska ohälsan är ett slöseri med mänskliga och ekonomiska resurser. För Miljöpartiet är det självklart att arbeta för att alla ska få chansen att leva ett socialt hållbart liv. Varje ung människas rätt till liv och hälsa ska värderas högt.

Tack för debatten!

Anf. 22 ANDERS W JONSSON (C):

Herr talman! Jag vill först säga några ord till Karin Rågsjö från Vänsterpartiet. Det är inte så enkelt som att om man höjer skatten får man in mer pengar och om man sänker skatten får man in mindre pengar. Under Alliansens tid vid makten sänktes skatten med 140 miljarder, men 100 miljarder extra kom till kommuner och landsting att bedriva välfärd för.

Jag har även några ord till Maria Ferm från Miljöpartiet. De ensamkommande är en grupp som är oerhört hårt drabbad av psykisk ohälsa, men de har blivit det på grund av beslut fattade av den nuvarande socialdemokratiska och miljöpartistiska regeringen. Glöm aldrig det!

Slutligen vill jag säga några ord till Annika Strandhäll från regeringen. Jag tror att det finns några områden inom vilka vi kan göra en bred överenskommelse som skulle kunna göra nytta för de barn som har drabbats av psykisk ohälsa.

Det handlar först och främst om första linjens barn- och ungdomspsykiatri. Jag är helt övertygad om att det där inte räcker med att dutta med statsbidrag och sådana åtgärder. Både alliansregeringen och den här regeringen har provat det. Här måste strukturella grepp till så att man hittar en modell som fungerar över hela landet. Vi måste ta ett nationellt ansvar för detta, vilket Alliansen och regeringen skulle kunna göra tillsammans.

Det är dessutom uppenbart för dem som ser utvecklingen av köerna inom den svenska sjukvården, inte minst inom barn- och ungdomspsykiatri, att ett trendbrott skedde då man tog bort de prestationsbaserade ersättningarna. Jag tror inte för ett ögonblick att det kommer att lösa hela problemet om man återinför dem, men det vore en enkel åtgärd som skulle bidra till att det blev en aning bättre. Det behövs dock även andra saker.

Vi skulle kunna få en betydligt bättre debatt om ni kunde acceptera att ni gjorde fel 2014–2015. Gör om, gör rätt! Det skulle inte ta bort köerna, men de skulle bli betydligt kortare.

Tack för debatten!

(Applåder)

Anf. 23 KARIN RÅGSJÖ (V):

Herr talman! Jag vill ge några förslag på vägen.

Utred en sammanhållande barn-, elev- och ungdomshälsovård! Det skulle leda till en mer jämlik tillgång till hälsofrämjande insatser under hela uppväxten, oavsett bostadsort, val av skola eller vårdgivare. Det behövs en samlad barn- och ungdomshälsa med ett gemensamt uppdrag för skolan, socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

Inför nationella åtaganden för första linjens psykiatri! Det kan i lands-tingen inte vara ett fritt valt arbete. Psykiatrin ska på samma sätt som inom den övriga sjukvården arbeta med standardiserad vård inom de områden där nationella riktlinjer finns.

Vi behöver en långsiktig handlingsplan för området psykisk ohälsa med mätbara målsättningar på nationell nivå.

Se över förutsättningarna för att utvidga och stärka primärvårdens kompetens att möta den ökande psykiska ohälsan!

Det är dags att se över landstingens diagnostisering av adhd. Den skiljer sig åt dem emellan. Vi måste se hur detta påverkar hjälp och stödinsatser nationellt sett.

Barn till föräldrar med psykisk ohälsa och missbruksproblem ska garanteras egen hjälp.

En nationell satsning för självmord inläggning ska säkerställas.

Socialstyrelsen bör få i uppdrag att se över förutsättningarna för ökad uppföljning av nyinsjuknade unga vuxna på nationell nivå.

Vi måste framför allt satsa på personalen, genom utbildning, bra löner, bra arbetstider och makt över sina arbeten.

Stärk alla incitament för jämlikhet! Ökade klyftor innebär ökad psykisk ohälsa.

Till hela detta område behövs flera ingångar. Det tråkiga i denna debatt är att de borgerligas kömiljard är number one. Det är ett totalt felskär, tror jag.

Jag vill tacka för en bra debatt.

Anf. 24 CHRISTINA ÖRNEBJÄR (L):

Herr talman! Kunskap och forskning behövs för att möta extra utsatta grupper. Jag tänker på barn i samhällets vård liksom hbt-personer och funktionsnedsatta. Det gäller också inte minst barn som har varit på flykt: asylsökande, ensamkommande och gömda.

Det behövs också kunskap om vilka uttryck psykisk ohälsa tar sig. Självskadebeteende genom sex är vanligare än många tror. Vilken tonåring tar upp det? Det måste vara vi som gör det.

För att kunna hindra det skred vi i dag ser, där ungas psykiska ohälsa ökar, och se till att det inte blir en lavin måste vi jobba förebyggande. Vi måste få en primärvård som fungerar. Vi måste lyckas få personal att både söka sig till och stanna inom BUP. Kunskapen om psykisk ohälsa måste öka på alla plan inom samhället. Att en sjukdom inte syns utanpå betyder inte att den inte finns. En trasig själ behöver vård på samma sätt som en trasig kropp.

Jag tänker avsluta med Linns ord – den Linn som tack och lov fortfarande lever, eftersom hon hittades: Varför kan man inte behandla människor som människor? Varför proppar man i unga människor tunga narkotikaklassade mediciner för att det är mycket enklare än att hjälpa dem?

Varför blir man så illa behandlad för att man är sjuk? Varför minskas mitt människovärde för att jag är psykiskt sjuk? Varför tror alla att allt man gör görs för att få uppmärksamhet, bara för att det inte syns utanpå? Varför?

Jag vill tacka för debatten. Jag vill tacka Centern för att man har bjudit in till den. Jag vill tacka statsrådet som deltagit och alla andra. Jag tror inte att debatten på något sätt är slut bara för att vi lämnar kammarsalen i dag. (Applåder)

Anf. 25 EMMA HENRIKSSON (KD):

Herr talman! ”Orkar inte med mig själv längre, vet inte ens vem jag är.” Det är mitt tredje citat i dag från Bris rapport om barn och ungdomar som vänder sig till dem därför att de känner att det inte finns någon närmare som de kan, vill eller vågar vända sig till. Det säger någonting om var vi måste börja gräva för att bryta den utveckling som vi i decennier har sett gå åt fel håll.

Den här debatten är bra. Det är viktigt att vi pratar om hur stort, komplext och omfattande problemet är. Det är en obegriplig paradox att vi får det bättre och bättre men att de som växer upp i allt detta ”bättre” mår sämre och sämre.

Jag har i debatten nämnt några av alla de förslag Kristdemokraterna har. Jag har nämnt vad vi har gjort tidigare och vad vi kommer att fortsätta att göra för att bryta utvecklingen. Ett förslag som kanske hör till de absolut viktigaste är att vi ska – det låter väldigt byråkratiskt – inrätta en nationell handlingsplan och tillsätta en ordentlig utredning för att hitta orsakerna.

Jag tror att det är där vi måste börja. Vi ska fortsätta att satsa på att förstärka elevhälsan, förstärka barn- och ungdomspsykiatrin, stötta upp i förskolan och stötta upp föräldrarna till dem som mår dåligt just nu för att de ska få hjälp just nu. Men för att vi långsiktigt ska komma till rätta med den utveckling vi har måste vi bli bättre på att hitta orsakerna från den dag man föds. Det ska vi göra för att man ska må så bra att man säger som en kvinna jag träffade för några veckor sedan: Jag älskar att bli gammal!

För att älska att bli gammal måste man först älska att leva. Tack så mycket för dagens debatt!
(Applåder)

Anf. 26 Socialminister ANNIKA STRANDHÄLL (S):

Herr talman! Tack för en mycket bra debatt, och tack för ert engagemang! Även om vi vill göra en del olika insatser är vi alla gemensamt engagerade i frågan. Vi är överens om att vi måste göra allt vi kan och använda hela vår verktygslåda för att förebygga, förhindra och ge snabbt stöd och göra det på rätt nivå.

Jag vill också rikta ett tack till den personal som jobbar inom psykiatrin med barn och unga. De träffar i dag fler än vad de någonsin har gjort. De träffar fler och gör mer, men behoven ökar snabbare. Här har vi ett ansvar.

Regeringen gör stora satsningar på området. Vi har under mandatperioden fördubblat satsningarna för ökad psykisk hälsa. Vi riktar särskilt stöd och särskilda resurser till barn och unga. Det är viktigt för att barn och unga ska må bra och få hjälp här och nu. Nu bygger vi upp en första linjens vård, som till stor del saknas i dag, för barn och unga som lider av psykisk

ohälsa. Vi stärker den specialiserade psykiatrin för att de barn som mår sämst ska få hjälp snabbt.

Men – och detta är avgörande – vi arbetar också hårt med såväl det förebyggande arbetet som tidiga insatser mot psykisk ohälsa. Det är så vi arbetar för att inget barn ska behöva må dåligt en enda dag för länge. Det är en avgörande fråga och en högt prioriterad fråga för regeringen. Jag tror inte på enkla lösningar på komplexa problem.

Jag tar också med varm hand emot den hand som har sträckts ut från allianspartierna för att se vad vi kan hitta för gemensamma vägar framåt. Tack för en mycket bra debatt!

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 2 Justering av protokoll

Protokollet för den 16 februari justerades.

§ 3 Anmälan om förändring i regeringens sammansättning

Från statsminister Stefan Löfven (S) hade följande skrivelse kommit in:

Till riksdagens talman

Förändringar i regeringens sammansättning

Jag har i dag fattat följande beslut om regeringens sammansättning.

Åsa Regnér har entledigats som statsråd.

Lena Hallengren har förordnats som statsråd.

Stockholm den 8 mars 2018

Stefan Löfven

Skrivelsen lades till handlingarna.

§ 4 Anmälan om återtagande av plats i riksdagen

Andre vice talmannen meddelade att *Anna Wallén* (S) skulle återta sin plats i riksdagen från och med den 15 mars, varigenom uppdraget som ersättare skulle upphöra för *Åsa Eriksson* (S).

§ 5 Anmälan om kompletteringsval

Andre vice talmannen meddelade att Miljöpartiets riksdagsgrupp anmält *Elisabet Knutsson* som suppleant i socialutskottet.

Andre vice talmannen förklarade vald till

suppleant i socialutskottet

Elisabet Knutsson (MP)

Prot. 2017/18:82

9 mars

-----

*Aktuell debatt om
situationen inom
situationen inom*

§ 6 Anmälan om uteblivet svar på interpellation

Följande skrivelse hade kommit in:

Interpellation 2017/18:366

Till riksdagen

Interpellation 2017/18:366 Familjehemsplacerade barn
av Thomas Finnborg (M)

Interpellationen kommer inte att besvaras.

Skälet till detta är statsrådet Åsa Regnérs entledigande som statsråd.

Stockholm den 8 mars 2018

Socialdepartementet

Marianne Jenryd

Expeditionschef

§ 7 Anmälan om subsidiaritetsprövning

Andre vice talmannen anmälde att utdrag ur prot. 2017/18:18 för tisdagen den 6 mars i ärende om subsidiaritetsprövning av EU-förslag hade kommit in från skatteutskottet.

§ 8 Anmälan om granskningsrapport

Andre vice talmannen anmälde att följande granskningsrapport hade kommit in från Riksrevisionen och överlämnats till finansutskottet:
RiR 2018:5 Regeringens styrning av affärsverken

§ 9 Ärende för hänvisning till utskott

Följande dokument hänvisades till utskott:
Skrivelse
2017/18:134 till civilutskottet

*Svar på
interpellationer*

§ 10 Svar på interpellation 2017/18:389 om svenska bioraffinaderier och tillgången till svensk skog

Anf. 27 Statsrådet SVEN-ERIK BUCHT (S):

Herr talman! Helena Lindahl har frågat närings- och innovationsministern om han anser att det kommer att kunna genomföras stora industri-satsningar som skapar tusentals nya jobb i norra Sverige, stärker lokala skogsägare och ger oss en tätposition när det gäller att nyttja skogen för att ta fram förnybara material. Helena Lindahl har också frågat om närings- och innovationsministern tycker att satsningar på bioraffinaderier är viktiga och vad ministern och regeringen i så fall kommer att göra för att staten ska kunna säkra tillgången på svensk skog till dessa industrier. Arbetet

inom regeringen är så fördelat att det är jag som ska svara på interpellationen.

Sverige ska visa ledarskap i arbetet med att genomföra Parisavtalet, konventionen om biologisk mångfald och Agenda 2030. Sverige ska visa att det går att kombinera ekologisk hållbarhet med välfärd, rättvisa och utveckling. Svensk industri ska vara ledande när klimatförändringar, globalisering och digitalisering kräver snabb omställning.

Innovationsrådets samverkansprogram har initierat en rad satsningar för att svenskt näringsliv ska ta fram morgondagens attraktiva produkter och locka utländska investeringar. Omställningen från linjär och fossilbaserad till cirkulär och biobaserad ekonomi är en av flera åtgärder för att minska växthusgasutsläppen och klara av att uppfylla gemensamma mål och åtaganden.

Utvecklingen av nya bioraffinaderier är en av flera åtgärder i omställningsarbetet. Genom innovationer kommer nya biobaserade produkter att kunna konkurrera med fossila motsvarigheter.

Skogen i Sverige har en stor roll att spela i övergången till en cirkulär och biobaserad ekonomi och ett fossilfritt Sverige. I en växande bioekonomi måste vi säkra ett hållbart uttag av skogsråvara från skogen som också säkerställer biologisk mångfald och sociala värden.

Skogsbruket är en av Sveriges basnäringar som tillsammans med annan näringsverksamhet bidrar till landets samlade välfärd. Skogspolitiken bygger på två jämställda mål: miljömålet och produktionsmålet. Det finns behov av att utveckla bägge dessa delar. Likaväl som skydd och miljöhänsyn ska öka är en ökad produktion av skoglig råvara viktig i omställningen till ett biobaserat samhälle och för att fasa ut fossil energi.

Skogsstyrelsen har beräknat den högsta hållbara avverkningsvolymen till omkring 95–100 miljoner skogskubikmeter per år för perioden 2020–2029. Samtidigt har avverkningsnivån de senaste fem åren varierat med mellan 86 och 93 miljoner skogskubikmeter per år. Med nuvarande förutsättningar finns det ett begränsat utrymme att öka avverkningsnivån.

Regeringen bedömer att processen med att utveckla ett nationellt skogsprogram i dialog med alla skogens intressenter kommer att få betydelse för utvecklingen av och villkoren för skogsbruket. Visionen för skogsprogrammet – ”Skogen – det gröna guldets – ska bidra med jobb och hållbar tillväxt i hela landet samt till utvecklingen av en växande bioekonomi” – ska vägleda oss i detta. Min förhoppning är att regeringens samlade insatser på det skogliga området, inte minst genom det nationella skogsprogrammet och satsningarna på skydd av skog, gör att arbetet mot de jämställda målen utvecklas på ett positivt sätt.

Regeringen prioriterar klimatarbetet och jobben. Regeringen har även antagit strategier med åtgärder för smart industri och ökad export. Regeringen välkomnar därför investeringar som bidrar till en fossilfri framtid som skapar jobb i hela landet.

Anf. 28 HELENA LINDAHL (C):

Herr talman! Tack så mycket för svaret, landsbygdsministern!

Att ersätta olja och andra fossila råvaror är en förutsättning för att nå miljömål och klara miljöomställningen. I Domsjö utanför Örnsköldsvik i Västernorrland finns det planer på hur det skulle kunna gå till. Där vill man

bygga ett bioraffinaderi. Man beräknar att det kommer att kosta 15–22 miljarder.

Motstridiga signaler från regeringen om skogsavverkningen har gjort att man nu har lagt projekteringen på is. Om man i Domsjö inte kan ta ut 8 miljoner kubikmeter ytterligare av svensk skog varje år kan man inte genomföra satsningen. enligt platschefen Lars Winter, i varje fall inte i Sverige.

Det är olyckligt inte minst därför att en sådan satsning skulle bidra till en nödvändig omställning från ett fossilt till ett mer klimatsmart samhälle med produkter som baseras på skogsråvara, till exempel tyger och bränsle. Dessutom skulle satsningen ge flera tusen arbetstillfällen. Som landsbygdsministern vet dräller det inte av sådana möjligheter i norra Sverige. I dag finns det exempelvis en ökad efterfrågan på textilier. Här finns det olika vägar att gå. Antingen får en ökad produktion ske via till exempel en fossilbaserad polyester eller så får man använda en hållbar fiber på råvara från skogen, det vill säga cellulosa.

Vet ni att när man tvättar kläder som innehåller polyester skapas det mikropartiklar? De kommer så småningom ut i haven. I haven finns det redan en stor mängd plast, vilket är skrämmande. I går medan jag satt och förberedde interpellationsdebatten läste jag i nättidningen Fiskejournalen att 8 miljoner ton plast hamnar i haven varje år. Fortsätter människan att sprida plast i naturen i samma takt som vi gör nu kommer havet att bestå av mer plast än fisk år 2050. Är det då inte rätt att ersätta polyester om vi nu kan göra det, till exempel från skogen?

Med anledning av det jag sagt vill jag fråga ministern: Tycker ministern och regeringen att vi ska öka skogsuttaget i Sverige för att ställa om till ett mer hållbart samhälle och för att kunna investera i bioraffinaderier som i exempelvis Domsjö?

Anf. 29 Statsrådet SVEN-ERIK BUCHT (S):

Herr talman! Domsjöprojektet är ett mycket intressant projekt. Jag är väl insatt i det och ska återkomma lite grann till det. Det kräver mycket råvara, men det kräver också oerhört mycket kapital. Det är många olika parametrar som måste falla på plats för att projektet ska gå i mål.

Biomassa kan vi till viss del ta ut från jordbruket och till viss del från havet. Men det är framför allt i skogen biomassan finns. Om vi som ska bli det första fossilfria välfärdslandet i världen, som är ambitionen till 2045, krävs det att vi har ett större uttag från skogen, får biomassan därifrån och använder den inte bara till att bygga med. Det handlar om att använda skogen till plaster, textilier och kompositmaterial. Det finns en mängd nya produkter som i dag görs från olja som kan göras från skog.

När det gäller äganderätten vill jag väldigt tydligt slå fast att den är grundlagsskyddad. Den är skyddad i regeringsformen 2 kap. 15 §. Tar man något av någon har jag lärt mig sedan barnsben att man ersätter det. Det står regeringen bakom och ingenting annat. Det är en mycket hård skrivning om äganderätten i den grundlag vi har.

Sedan finns annan lagstiftning som påverkar hur man agerar i dessa frågor. Den förra regeringen hade en proposition, *Gränser i skog*, som lades fram 2009. Då bekräftade den regeringen att tillståndsplikten i skogsvårdslagen för avverkning i fjällnära skog skulle vara kvar. Här hade man kunnat ändra den, men man valde att inte göra det.

Nu står vi där att vi har ett antal rättsprocesser som är igång, och vi har myndigheter som tittar på hur frågan ska hanteras. Jag kan inte som statsråd gå in i de processerna när de pågår. Men skulle det visa sig att lagstiftningen står i strid med grundlagen är jag beredd att agera och ändra den.

Jag vill påpeka att vi är brett politiskt överens i riksdagen och riksdagens partier att vi ska skydda ytterligare 150 000 hektar. Vi har ännu 90 000 hektar att skydda. Det är ett åtagande som Centerpartiet förhoppningsvis fortfarande står bakom.

Anf. 30 HELENA LINDAHL (C):

Herr talman! Tack, landsbygdsministern, för tydligheten om ökat uttag från skogen och äganderätten! Jag tror på landsbygdsministern och möjligen Socialdemokraterna. Men att det skulle vara hela regeringens syn beivlar jag. Jag ska berätta varför.

Enligt tidningen Dagens industri stoppas allt fler planerade avverkningar. Det är en skogspolitik som faktiskt är rent oförenlig med planerna i till exempel Domsjö. Som jag sa tidigare skulle anläggningen sluka upp till 8 miljoner kubikmeter skogsvirke per år. Det innebär att uttaget från den svenska skogen, som i dag ligger på ca 85 miljoner kubikmeter, behöver öka med ungefär 10 procent. Ser man till tillväxten i skogen är det fullt möjligt. Men frågan är: Finns den politiska viljan från hela regeringen?

Det är uppenbart att planerna i Domsjö är politiskt laddade. Det verkar som att det finns en konflikt mellan S och MP när det gäller miljöpolitiken. Statsminister Löfven har själv besökt Domsjö. Han är väl införstådd med det som planeras där. Dessutom har han själv vid flera tillfällen uttalat att han är för ett ökat uttag av skog.

Den politik som förs av regeringen som helhet och som verkställs av dess myndigheter pekar i en annan riktning. Ett femtontal skogsägare från mitt eget hemlän Västerbotten från inlandet kan numera inte bestämma över sin skog då staten har pekat ut att det finns höga naturvärden i deras skog som de vill avverka.

Tyvärr får de inte heller någon ersättning från staten. Det har varit brukligt. Men tydligen verkar det inte vara så numera. Kammarkollegiet vill inte betala ut ersättning och hävdar att det inte finns någon pågående markanvändning i de områdena. Men snälla nån: Det tar 80–100 år för skogen att växa upp! Då skulle det inte pågå någon markanvändning någonstans när det gäller skog.

Detta har nu lett till att skogsägarna har stämt staten. Det är just sådant som bidrar till att man inte vågar gå vidare med investeringen av till exempel ett bioraffinaderi i Domsjö och som gör att många skogsägare blir oroliga.

Regeringens interna strider i skogsfrågorna skapar osäkerhet för skogsägare. Det har gått så långt att den stora miljardsatsningen på ett enormt bioraffinaderi i norra Sverige som sagt nu ligger på is. Här har regeringen ett ansvar. Det håller inte att landsbygdsministern lovar att skogsägare ska känna sig trygga och att mer uttag ur skogen ska vara möjligt när vi har en miljöminister som säger tvärtom. Hon säger att staten ska kunna stoppa precis så många avverkningar som man vill utan att betala ersättning om pengarna inte räcker till.

Ni är *en* regering, men ni håller er med dubbla agendor som inte är förenliga med varandra. Ni får faktiskt komma överens om vad som ska gälla. Därför är min fråga: Vad är regeringens samlade budskap här?

Anf. 31 Statsrådet SVEN-ERIK BUCHT (S):

Fru talman! Skogen har historiskt betytt mycket för Sverige. Om man blickar tillbaka till början av 1900-talet ser man att Sverige var ett av Europas fattigaste länder. Det som hände efter det var att den industriella utvecklingen, inte minst skogsindustrin, lyfte detta land till att bli ett av världens rikaste länder.

Så här måste det fortsätta; vi har ju inte klarat ut detta nu. Sverige är en industrination. Vi är en industrination med forskning och som jobbar mycket med innovativa lösningar. Vi måste gå vidare och nyttja skogen på ett smart sätt, och då måste vi också ha råvara från skogen. Där är äganderätten en viktig del, för mer än hälften av de svenska skogarna är i privat ägo. Detta är regeringens uppfattning. Vi följer grundlagen och regeringsformen och ingenting annat.

När det gäller rättsprocesserna vet ledamoten Lindahl att jag som statsråd inte kan gå in i sådana. Jag vill ändå, fru talman, göra er observanta på att när alliansregeringen fick lagen på plats år 2009 hade man kunnat göra någonting annat. Jag står ju också här och säger att om det visar sig när processerna är slutförhandlade att detta står i strid med grundlagen är jag beredd att ändra lagstiftningen, men jag kan inte gå in i detta ännu.

Fru talman! Jag tycker att det är värt att notera att förslaget om målet för skydd av skog lades fram till riksdagen av en miljöminister och en landsbygdsminister som båda var centerpartister. Nu står ledamoten och centerpartisten Lindahl – och jag har till och med hört partiledaren Annie Lööf göra det – och anklagar oss för att hantera detta på ett osjyst sätt. Jag tycker att det finns anledning till viss självkritik.

Anf. 32 HELENA LINDAHL (C):

Fru talman och landsbygdsministern! Kammarkollegiet sa 2016 att de berörda skogsägarna i Västerbottens inland inte skulle få betalt. Det är drygt ett år sedan. Det var därefter man beslutade sig för att stämma staten.

Om regeringen är tydlig när det gäller äganderätten, som ministern säger, varför sätts då äganderätten ur spel av myndigheter som regeringen kan vara tydlig med och skriva regleringsbrev till? Om inte pengarna räcker till att avsätta all mark får man helt enkelt välja juvelerna i kronan. Precis så som Sven-Erik Bucht sa i sitt tidigare anförande är också jag lärd: Man mättar munnen efter matsäcken. Man kan inte tillskansa sig mer än man har råd att betala för.

I en interpellationsdebatt med min moderata kollega från Västerbotten sa miljöminister Karolina Skog att mer mark med höga naturvärden måste avsättas. Men hon sa också, märk väl, att staten inte skulle ha råd att ersätta alla markägare för detta. Det innebär i praktiken att skogsmark konfiskeras, och då tycker jag att den gemensamma linje som Sven-Erik Bucht säger att regeringen har rämnar. Den krackelerar. Min fråga är: Håller ministern med Karolina Skog om detta?

I regionala tidningar i Västerbotten uttalar sig ministrerns kollega Isak From om äganderätten och säger att den ska värnas. Han påpekar att det är viktigt för Socialdemokraterna att skogsägare ska få ersättning om deras

mark enligt staten ska avsättas. Hur går det ihop med vad miljöministern säger? Det är för mig en gåta. Det är viktigt att ministern är tydlig med sitt svar, kanske inte för min skull men för skogsnäringen i Sverige.

Prot. 2017/18:82

9 mars

Svar på
interpellationer

Anf. 33 Statsrådet SVEN-ERIK BUCHT (S):

Fru talman! Ledamoten försöker ge en bild av att ersättning är viktig för markägarna, och det är den. Det är därför regeringen har höjt ersättningarna från 1,5 miljarder till drygt 1,7 miljarder. I Centerpartiets budgetmotion har man en halv miljard mindre i ersättning de två närmaste åren. Samtidigt står ni här och säger att det är viktigt att ersätta markägarna – när ni avsätter mindre pengar! Det håller inte ihop, fru talman, att agera på det sättet. Det är två olika budskap ni lämnar här.

Satsningen på Domsjö är en mycket intressant satsning. Men den är också oerhört kapitalintensiv. Det handlar om uppemot 22 miljarder för att investera, så det kommer inte bara att krävas råvara utan också en rejäl hög med pengar för att klara detta. Jag vet att råvaran kommer att kunna finnas; den kommer att kunna tas ut från de svenska skogarna. Vi har en tillväxt i våra svenska skogar på ungefär 125–130 miljoner kubik årligen, och vi avverkar långt mindre än det. Om vi ska klara av att gå in i en biobaserad ekonomi måste vi också ha med biomassa, och den måste vi hämta från skogen.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 11 Svar på interpellation 2017/18:379 om Valfärdsutredningen

Anf. 34 Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S):

Fru talman! Lotta Finstorp har frågat mig om jag, mot bakgrund av att Socialstyrelsens årliga mätning av äldreboenden runt om i Sverige enligt henne har visat att privata aktörer inom äldreomsorgen fungerar bättre än kommunala, är beredd att gå vidare med de förslag som föreslås i Valfärdsutredningen trots att det skulle innebära kraftigt negativa konsekvenser för de privata aktörerna.

Det får antas att Lotta Finstorp i sin fråga syftar på Socialstyrelsens enhetsundersökning om äldreomsorg och kommunal hälso- och sjukvård från 2017. Socialstyrelsen gör inte någon egen bedömning av om kvaliteten är bättre eller sämre i endera driftsformen, utan det handlar snarare om att vissa indikatorer har ett högre värde för den ena regiformen. Det går därmed inte att utifrån denna undersökning dra sådana långtgående slutsatser att privata äldreboenden skulle vara bättre än offentliga.

Det finns ett flertal jämförelser som har gjorts mellan verksamheter som drivs i offentlig respektive privat regi som visar på relativt små genomsnittliga skillnader i utfall. Inom skolväsendet och inom äldreomsorgen visar mätningarna att de kommunala utförarna ofta har högre värden på strukturmått som personaltäthet och utbildningsnivå bland personalen. I Kommunals jämförelser mellan anställningsvillkor och löner i privat och kommunalt driven äldreomsorg från 2016 framgår att de kommunala utförarna har färre tidsbegränsat anställda och färre deltidsanställda och att de betalar högre löner jämfört med privata aktörer inom äldreomsorgen. Även

icke vinstsyftande företag inom sektorerna tenderar att ha högre personaltäthet än sådana som drivs i vinstsyfte.

I Famnas kvalitetsrapport 2017 om kvalitetsarbete i äldreomsorgen visas analysresultaten att sjuksköterskebemanningen är signifikant högre i den idéburna sektorn jämfört med hos kommersiella aktörer, medan offentlig sektor har signifikant högre bemanning av omsorgspersonal än kommersiell sektor.

Inom vissa områden har emellertid verksamhet i privat regi högre värden på olika processmått som exempelvis förekomsten av kvalitetsledningssystem. Enbart att det finns rutiner leder inte till att man per automatik kan säga att en verksamhet har bättre kvalitet. Dock kan rutinen utgöra en del av kvalitetssystemet som förbättrar möjligheten att följa den delen av processen.

Regeringen har för avsikt att säkerställa att offentlig finansiering används till just den verksamhet den är avsedd för och på ett sådant sätt att den kommer barn, elever och brukare till godo. Regeringen har varit tydlig med att enskilda aktörer fortsatt ska vara en del av välfärden. Genom att säkerställa en god finansiering och minska förekomsten av kortsiktiga vinstintressen inom privat utförd välfärd bedömer regeringen att risken för framtida nedläggningar av verksamheter minskar. I förlängningen kan därmed förutsebarheten i sektorn öka, något som gynnar ägare, medarbetare och brukare, oavsett om de är kvinnor eller män.

Som jag var inne på tidigare visar de senaste årens rapporter om personaltäthet och löner inom omsorgen att privata utförare generellt både har lägre personaltäthet och erbjuder lägre löner än den offentligt drivna verksamheten.

Genom att återinvestera huvuddelen av ett eventuellt överskott från offentliga medel i verksamheten skapas förutsättningar för att utveckla verksamhetens kvalitet och förbättra villkoren för dem som arbetar inom välfärden. Överskottet kan användas till att höja personaltätheten, att öka kontinuiteten samt att förbättra löner och andra villkor för medarbetarna, i stället för att försvinna till annat, till exempel utdelning till ägare.

Anf. 35 LOTTA FINSTORP (M):

Fru talman! Tack, ministern, för svaret! I svaret finns det många frågetecken, tycker jag. Till exempel skriver ministern att det finns relativt små genomsnittliga skillnader i utfall mellan offentligt drivna verksamheter och icke offentligt drivna verksamheter. Detta ger upphov till nya frågeställningar, för vad är egentligen problemet då? Det vore bra om ministern kunde återkomma till det sedan.

Jag valde Socialstyrelsens undersökning, eftersom det är en myndighet och därför torde vara objektiv i det som lyfts fram. Jag tänkte att vi då skulle kunna få en diskussion och en debatt kring frågan som inte handlar om sanningen i undersökningen och vilka siffror man har använt och så vidare. Det var helt medvetet som jag valde just Socialstyrelsen.

Jag kan också konstatera att det saknas nationella principer för hur kvalitet ska mätas och redovisas, vilket egentligen är ett problem i sig, för då blir det ju så att man hanterar olika undersökningar på olika sätt.

Jag tittar på Vårdföretagarna, som har tagit fram kvalitetsdeklarationer så att varje välfärdsföretag öppet kan redovisa verksamhetens kvalitetsarbete. Man skulle kunna tänka sig att man på något sätt gjorde det ännu

tydligare på nationell nivå för den som vill välja skola, äldreomsorg etcetera.

Att vård, skola och omsorg fungerar och erbjuder verksamhet med hög kvalitet är viktigt för oss medborgare. Det är med våra skattepengar som de här verksamheterna drivs, oavsett om det är i offentlig regi eller icke offentlig regi. Vårdköer, brist på platser och långa väntetider skapar stort lidande för många och skapar också kostnader som skulle kunna undvikas.

Nu har jag konstaterat att regeringen har lyft ut just sjukvården eftersom man efter analys – utgår jag ifrån – har upptäckt att det skulle bli stora problem om man lade detta vinsttak även på privat driven verksamhet inom hälso- och sjukvården.

Det jag skulle vilja lyfta fram är Socialstyrelsens undersökning som visar att kvaliteten på boendena är högre i icke offentligt drivna verksamheter. På 18 av 27 kvalitetsparametrar som man har mätt hävdar sig de privata alternativen bättre än de kommunala, och det är precis som det står i rapporten: Man kan inte dra stora växlar på det som har kommit fram här.

Jag tycker att själva debatten kring vinster i välfärden mer har fokuserat på pengar än på kvalitet. Många undersökningar visar ju att de som använder sig av de här verksamheterna och till exempel går på en friskola eller bor på ett privat drivet äldreboende är nöjda med det bemötande och den kvalitet de får. Jag hade önskat att regeringen hade fokuserat mer på kvalitet än på den ideologiska delen, som handlar om att företag inte ska driva välfärdsverksamheter.

I dag läste jag på Facebook om en kvinna, Helena Dyrén, som i elva år drivit en populär förskola i Strängnäs kommun. Hon är otroligt orolig för vad som skulle hända med hennes verksamhet och över att kanske gå i konkurs om ert förslag blir verklighet.

Vad säger ministern till alla de människor som är skickliga på att driva icke offentlig verksamhet? Och vad säger ministern till alla de oroliga föräldrar och barn och till dem som har en äldreomsorg som drivs i en alternativ form? Vad säger ministern till alla dessa människor, som är jätteoroliga?

Anf. 36 Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S):

Fru talman! Tack, Lotta Finstorp, för frågan, för debatten och för engagemanget i välfärdsfrågor!

Vi har debatterat de här frågorna flera gånger, och vid varje tillfälle blir det uppenbart att Lotta Finstorp och även andra företrädare för Moderata samlingspartiet är så noga med att skilja frågan om kvalitet i välfärden från frågor som rör medarbetarnas villkor.

Detta är i strid med den forskning som finns tillgänglig på området. Det går inte att separera frågan om undersköterskornas villkor från frågan om kvalitet i äldreomsorgen. Vill vi ha bra äldreomsorg och hög kvalitet på våra äldreboenden och inom hemtjänsten måste vi se till att undersköterskorna och de andra personalgrupperna som jobbar inom verksamheterna har så goda villkor som möjligt.

Dessa villkor påverkas av löner, av andra anställningsvillkor och av bemanningen. Både jag och Lotta Finstorp förstår ju att om man vill maximera vinsten i en verksamhet där runt 80 procent av kostnaden utgörs av personalkostnader drar man ned på bemanningen, och det är precis det som har tillåtits hända.

Vem betalar priset för lägre bemanning, fru talman? Förutom personalen som får jobba under tuffare villkor är det i slutändan brukaren som får kvaliteten påverkad på grund av en vinstjakt inom äldreomsorgen.

Min och Lotta Finstorps skyldighet gentemot medborgarna och skattebetalarna är därför att se till att vi får ut så mycket som möjligt av de skattepengar som vi tvingar dem att betala in till staten och kommunen.

Har vi verktyg för det i dag? Nej – till skillnad från övriga Norden, övriga Europa och västvärlden har vi inget regelverk som säkerställer rätt resursanvändning utan tillåter faktiskt obegränsade vinstuttag från skola, förskola, äldreomsorg och sociala verksamheter. Vi tillåter kommersiella aktörer att komma in, vi tillåter dem att sänka bemanningen och vi tillåter dem att föra ut skattemedel bort från verksamheten.

Är det bra? Nej, det är inte bra. Är det jag och Lotta Finstorp som betalar priset för detta? Nej, det är de som jobbar i verksamheten, de undersköterskor som till låga löner sliter varje dag och som möjliggör svensk välfärd. Det är de brukare som sällan har en röst i den här kammaren. De har inga lobbyorganisationer, fru talman, som släpper ut rapport efter rapport. De demenssjukas röst från våra äldreboenden hörs inte i den här debatten, utan det är lobbyisterna som sätter tonen.

Min och Lotta Finstorps skyldighet är att stå upp för allmänintresset. Vi ska ta in de perspektiv som inte hörs i lobbyisternas dagordning och ställa oss frågan vad vi kan göra för att den demenssjuke på äldreboendet i någon av våra kommuner ska få det lite bättre och så att den undersköterska som har sett sina kollegor bli färre kan få lite bättre villkor och några fler kollegor.

Är det då så provocerande att den här regeringen är fast besluten att lägga fram ett förslag för den här kammaren att ta ställning till som går ut på att en större del av våra skattepengar ska investeras i undersköterskor? Är det så provocerande, fru talman?

Anf. 37 LOTTA FINSTORP (M):

Fru talman! Det är så uppenbart i denna debatt att det finns en skiljelinje mellan socialdemokrater och moderater. Att vara förtroendevald innebär just att värna dem man har fått förtroendet av. Det är människorna där ute, barnen i friskolor och kommunala skolor, de äldre som bor på olika sorters äldreboenden som drivs av olika aktörer – det ena, det tredje och det fjärde.

Att då bli så fast och måla in sig i ett hörn ideologiskt, som jag känner att Socialdemokraterna har gjort, är sorgligt. Jag vill läsa upp vad Riksrevisionen har skrivit i sitt remissyttrande. Det är häpnadsväckande: ”Det är prematurt att – som utredningen gör – avfärda möjligheten att ställa tydligare och utförligare kvalitetskrav på företag som ett alternativ till vinstbegränsning.” Vidare framgår ”att utredningen inte tillräckligt analyserat de offentligfinansiella effekterna av förslaget”.

Det är *prematurligt* att man inte försöker titta på om det går att mäta kvalitet i stället. Det skulle hjälpa många kommuner, regioner och landsting om det går att mäta. Trots att förslaget finns kommer det förhoppningsvis att finnas icke offentligt drivna verksamheter kvar. Nu finns utredningar som visar att det kommer att bli få sådana kvar. Signalerna från Reepaluutredningen har gjort att kvinnligt företagande i Sverige har minskat radikalt

sedan förra året. Jag ska visa statistik senare. Detta måste vägas in eftersom många av välfärdsföretagarna är just kvinnor.

Allt hänger ihop. De signaler som ni skickar ut innebär att man som kvinna, naturligtvis, funderar över – det är ofta vi som tänker ett steg längre när vi ska starta företag – om man kommer att våga starta företaget. Man kanske kommer att säga, precis som hon som äger en förskola i Strängnäs kommer att säga, att man inte vet om man vågar fortsätta eller starta eftersom man inte kommer att klara sig ekonomiskt. Det är de signalerna ni skickar ut.

Det är *prematurt* att ni inte tittar på möjligheterna att ställa utförligare kvalitetskrav. Det är precis vad gemene man vill att vi ska göra, inte agera så att mammans äldreboende inte kan finnas kvar därför att ni ideologiskt inte vill att det ska finnas. Vi måste hitta verktyg, precis som ministern säger, som mäter kvalitet så att skattepengarna ska kunna gå in i den verksamheten. Det är alla överens om.

Ingen vill att skattefiffelare ska driva välfärdsföretag. Det är den punkten ni borde ha tittat på i stället. Det här är befängt. Några tjejer som är undersköterskor har startat ett hemtjänstföretag, och de ringer mig och säger att de inte vågar ta in någon mer anställd. De säger att om Reepaluutredningen blir verklighet kan de inte fortsätta med företaget. Är det de effekterna ni vill ha?

Hur ska kommuner och landsting klara att ta över alla de patienter, elever etcetera som i dag har icke offentligt driven omsorg eller skola? Hur ska kommuner och landsting klara detta? Det är enormt många personer som ska härbärgeras inom offentlig sektor.

Jag har alltid varit en beskyddare av kommunala självstyret. Ni har fått så mycket pisk på förslaget! Jag tror att det är Lagrådet som tar upp att ni också sätter det kommunala självstyret ur spel. Kommunerna kan inte själva välja vilka som ska vara utförare.

Anf. 38 Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S):

Fru talman! Låt mig inledningsvis påminna Lotta Finstorp om att hennes parti har drivit igenom en lagstiftning i denna kammare som kallas för tvångs-LOV. Den innebär att vi tvingar våra landstingskommuner att genomföra en viss form av etablering och organisering av primärsjukvården. Det är definitivt en radikal begränsning av det kommunala självstyret.

När regeringen ville utreda effekterna av tvångs-LOV och inskränkningen av det kommunala självstyret förbjöd riksdagen – med Moderaterna i spetsen – den frågan att ställas. Genom tillkännagivanden agerade riksdagen i syfte att få regeringen att *inte* utreda frågan, att *inte* ställa frågorna – någon typ av tankeförbud. Så förhåller sig riksdagsmajoriteten i dag till det kommunala självstyret.

Frågan är inte så komplicerad, fru talman. Ska det finnas regelverk som säkerställer att skattebetalarnas pengar används till välfärden och till äldreomsorgen, att pengarna om överskott uppstår återinvesteras i personalen, våra undersköterskor, eller ska vi tillåta kommersiella bolag att i syfte att maximera vinsten dra ned till exempel bemanningen inom äldreomsorgen och föra ut skattepengar från verksamheten? För regeringen är svaret självklart. Vi har en skyldighet att se till att skattebetalarnas pengar används till det de är avsedda för. Vi har inte regelverket eller verktygen i dag att säkerställa detta.

Prot. 2017/18:82

9 mars

Svar på
interpellationer

Det borde inte vara en höger-vänster-fråga. Det är inte heller en höger-vänster-fråga hos väljarna. En majoritet av de moderata väljarna vill kraftigt begränsa vinsterna i välfärden. Det är inte liberalkonservativt att skydda slöseri i offentliga verksamheter eller läckage från offentliga verksamheter.

Det är lite märkligt att Moderata samlingspartiet har hamnat i en ställning där man försvarar slöseriet i NKS och vill fortsätta tillåta läckage från äldreomsorgen. Privata företag har en fantastisk viktig del av vår välfärd, samhällsutveckling och ekonomi, men det kan inte innebära att vi politiker ska tillåta privata företag att ta pengar som ska gå till äldreomsorg och undersköterskor och dela ut dem i vinst. Det är inte syftet med att ta in skattepengar från medborgarna. Vi tar in skattepengar för att gemensamt och solidariskt finansiera en del av de tjänster som är viktiga för medborgarna, bland annat äldreomsorgen. Då kan vi inte försvara läckage från äldreomsorgen.

En majoritet av de moderata väljarna vill begränsa vinster i välfärden eftersom de kommer ihåg Caremaskandalen, JB-konkursen och rapporterna om missförhållanden på grund av avsaknaden av det regelverk vi diskuterar.

Ska vi vända oss till brukarna och personalen och säga att vi underlåter att ta tag i de problem som vi har blivit uppmärksammade på i flera decennier? Eller ska vi orka ta steget och orka stå upp för allmänintresset mot alla lobbyister som nu slåss för att vi inte ska begränsa vinster i välfärden?

Svenska folket förtjänar en riksdag som står på deras sida när det gäller användningen av deras skattepengar. Svenska folket förtjänar en riksdag som erkänner att vi i Sverige har varit för naiva i synen på vinster i välfärd. Denna naivitet har fått stora och negativa effekter. Det är dags att sätta punkt för naiviteten och fatta relevanta politiska beslut.

Anf. 39 LOTTA FINSTORP (M):

Fru talman! I ministerns värld är det lobbyisterna som är emot Reevalutredningen och detta förslag. När jag läser remissvaren ser jag att nästan ingen är för ert förslag, inte ens de idéburna verksamheterna.

Samarbetsorganisationen Forum stöder tanken, men man skriver också att förslaget gör det omöjligt att bedriva privat välfärd, vare sig det är vinstutdelande eller icke vinstutdelande, och att de idéburna organisationerna på kort sikt inte kan överta ansvaret för den drift som i dag utförs av privata vinstutdelande företag.

Om de skriver att de inte kommer att klara detta, hur ska den offentliga sektorn klara detta? Förslaget är obegripligt för alla människor som har valt en vårdgivare eller en skola utifrån kvalitetskriterier, precis som alla företagare som varje dag värnar god välfärds kvalitet. Vad säger ministern till alla nöjda omsorgstagare och skolelever? Vad säger ministern och regeringen till alla hårt arbetande företagare och deras medarbetare? Kommer regeringen att lägga fram propositionen trots den hårda kritiken, där Lagrådet har sågat förslaget? Det är sällan man ser något som blir så totalt sågat. Riksrevisionen sågar Välfärdsutredningen.

Vem vill ha detta mer än Vänsterpartiet?

Anf. 40 Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S):

Fru talman! Tack, Lotta Finstorp, för denna debatt! Det är en debatt som tydliggör skillnaderna inom svensk politik.

Regeringen har ett balanserat och välavvägt förslag som inte går så långt som de regler som stöds av Moderaternas systerpartier i övriga Norden. Till skillnad från de konservativa i Norge, Danmark och Finland vill vi inte införa något vinstförbud. Vi tar ett pragmatiskt steg där vi säger att man får ha vinster på privat insatt kapital men att det måste finnas några gränser för hur stor del av våra skattepengar som lämnar verksamheten. Till skillnad från de liberalkonservativa partierna i Europa kan vi alltså tänka oss vinstuttag från välfärden, men vi säger att de vinsterna måste vara begränsade.

Fru talman! Det vi har hört nu av Lotta Finstorp och det vi hör nu av moderata företrädare i den här frågan är en kamp för att tillåta obegränsade vinster från välfärden och skolan. Det är en kamp för att försvara obegränsade vinster från välfärden och skolan. Det finns ingenting liberalkonservativt i att försvara slöseri med skattebetalarnas pengar. Det är ett svek mot skattebetalarna. Det är ett svek mot tilliten i vårt samhälle.

Ska vi kunna ha en gemensam och solidarisk finansiering av äldreomsorgen, vilket svenska folket vill, har vi politiker en skyldighet att se till att skattebetalarnas pengar inte läcker från verksamheten. Vi lever inte upp till den skyldigheten. Det är dags att ändra regelverket, och regeringen kommer att föreslå detta till riksdagen.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 12 Svar på interpellation 2017/18:390 om kollektivavtal vid upphandling

Anf. 41 Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S):

Fru talman! Carl-Oskar Bohlin har frågat mig om jag delar uppfattningen att de nya reglerna om arbetsrättsliga villkor vid upphandling inte gör det tillåtet att ställa krav på att den upphandlande leverantören ska vara bunden av kollektivavtal. Han har även frågat mig vilka generella åtgärder jag i så fall vidtar för att tydliggöra detta för upphandlande myndigheter.

De nya reglerna i upphandlingslagstiftningen innebär att även en leverantör som inte är bunden av ett kollektivavtal kan uppfylla de krav som ställs i upphandlingen om den tillämpar motsvarande villkor som i ett tillämpligt kollektivavtal. Regeringen har i lagstiftningsärendet understrukit att reglerna inte innebär något krav på att leverantörerna ska vara bundna av ett kollektivavtal.

Regeringen har gett Upphandlingsmyndigheten ett tydligt uppdrag att verka för en rättssäker, effektiv och socialt hållbar upphandling. För tillämpningen av bestämmelserna om arbetsrättsliga villkor ger Upphandlingsmyndigheten stöd till upphandlande myndigheter och enheter. Av informationen på myndighetens webbplats framgår bland annat att det inte är tillåtet att som villkor ange att en leverantör ska vara bunden av ett kollektivavtal.

Anf. 42 CARL-OSKAR BOHLIN (M):

Fru talman! Tack, civilministern, för svaret!

Jag tycker att det är bra att ministern är så tydlig i sitt svar och att han delar Upphandlingsmyndighetens bedömning att det helt enkelt inte är tillåtet att ställa krav på att man använder sig av ett specifikt kollektivavtal vid offentlig upphandling. Att man kan ställa krav i enlighet med gällande kollektivavtal är en annan sak. Det sätter bara en nivå för de arbetsrättsliga kraven. Men precis som ministern säger får man alltså inte ställa krav på ett specifikt kollektivavtal.

Det som dock gör mig bekymrad är att det inte verkar råda enighet i regeringen om hur man ser på den nya lagstiftningen. Vår försvarsminister Peter Hultqvist figurerade för en tid sedan i medierna, där han sa att han själv tillsammans med fackliga representanter har tagit i hand om att i de kommuner och landsting där Socialdemokraterna är med och styr ska det ställas krav – specifika krav – på kollektivavtal vid offentlig upphandling.

Det här är ett krav som strider mot gällande lagstiftning och som också strider mot den bild och tolkning av lagen som civilministern ger uttryck för här i dag. Jag skulle därför vilja veta vad civilministern anser om att delar av regeringen i medierna ger uttryck för att det ska ställas lagstridiga krav som strider mot den proposition som regeringen lade fram så sent som i maj förra året.

Anf. 43 LARS BECKMAN (M):

Fru talman! Tack till min kollega Carl-Oskar Bohlin för en viktig interpellation!

Jag skulle vilja återkoppla till den föregående interpellationsdebatten, som hör ihop med den här.

Ord har betydelse. Det har betydelse hur ledande socialdemokrater uttrycker sig, såväl lokalt och regionalt som nationellt. Det har betydelse när ett statsråd går ut och säger saker.

Konsekvenserna av det, fru talman, har vi sett den här veckan. Vi ser att nyföretagandet dyker i Sverige trots högkonjunktur. Vi ser att antalet välfärdsföretag minskar kraftigt i Sverige. Det är väldigt olyckligt. Tidigare hade vi en uppgång, en väldigt bra uppgång, från 2006 och framåt. Nu störttycker det.

Jag tycker att retoriken som används rörande kollektivavtal är bekymmersam. Det var därför jag anmälde mig till den här debatten. Jag tycker att det är bekymmersamt att ledande företrädare för Socialdemokraterna, LO, Byggnads och andra uttrycker det som att företag utan kollektivavtal skulle ha sämre anställningsvillkor än företag med kollektivavtal har. Det kan faktiskt vara direkt felaktigt.

Jag har haft förmånen att jobba i en näringslivsorganisation i många år. I den rollen har jag bett företag att vara medlemmar. I min hemstad Gävle fanns ett stort företag med många anställda, och jag tyckte att det vore naturligt att företagaren var med i en näringslivsorganisation. Men det visade sig att det kunde man inte på grund av att tjänstepensionslösningen i kollektivavtalet var så pass mycket sämre. Medarbetarna på det företaget röstade om de ville ha kollektivavtal eller inte. Jag vet inte om det var 99 procent som röstade nej eller om det var 99,9, men det var väldigt många där som helt enkelt sa: Nej, vi vill inte ha kollektivavtalets tjänstepensionslösning, för det är så pass mycket sämre.

Så här, fru talman, är det ofta. Många företag som inte har kollektivavtal kan ha bättre anställningsvillkor och bättre löneförmåner än företag med kollektivavtal.

Jag tror att man ska se kollektivavtalsdiskussionen som en maktfråga. Jag lyssnade på LO:s ordförande i *Ekots lördagsintervju*. Han var tydlig med att det handlar om maktfrågor och inte om anställningsförhållanden. Han fick frågan av Sveriges Radio hur han ser på att antalet medlemmar i LO och några andra förbund sjunker så kraftigt. I några förbund representerar facket inte ens 25 procent av löntagarna inom det området, till exempel restaurang. Då sa han ungefär så här: Det spelar ingen roll att vi tappar så många medlemmar, för tack vare kollektivavtalen har vi i alla fall makten som facklig organisation. Då lyser det igenom lite grann att det inte handlar om anställningsvillkoren utan om maktförhållandena.

Jag har noterat det som Carl-Oskar Bohlin lyfte fram här: Byggnads i Dalarna och Gävleborg har, i alla fall i Dalarna, lyckats få igenom att man ska kräva kollektivavtal vid upphandlingar. Jag har också noterat att Peter Hultqvist och andra har sagt att i S-styrda kommuner och landstinget i Dalarna kommer man nog att kräva kollektivavtal.

Jag är glad över att statsrådet är så tydlig med att det kravet inte är lagligt. Det vore intressant att veta vad regeringen tänker göra åt kommuner som ställer krav på kollektivavtal som uppenbarligen bryter mot lagen.

Anf. 44 Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S):

Fru talman! Först vill jag bara påminna riksdagsledamöterna om att jag deltar i denna debatt i egenskap av statsråd och inte som representant för vare sig Socialdemokraterna, Landsorganisationen eller Byggnadsarbetareförbundet. Jag företräder regeringen och regeringens hållning i denna fråga. Jag ser fram emot andra debatter där vi kan diskutera mer partipolitiskt hur det förhåller sig med de här frågorna.

Regeringens bedömning har varit att den lagstiftning som vi bör ha i Sverige i frågor som rör sociala dimensioner vid offentliga upphandlingar ska baseras på en likabehandlingsprincip i enlighet med EU-rätten. Det innebär att vi ställer krav på villkor i enlighet med kollektivavtal, inte på anslutning till kollektivavtal. Det baseras på den tolkning som vi har gjort av det EU-rättsliga handlingsutrymmet.

Det kan vara så att det finns kommuner och landsting som gör en annan tolkning av det EU-rättsliga handlingsutrymmet. Det är inte ovanligt med den typen av rättsprocesser i upphandlingsrelaterade situationer. Jag kommer bland annat ihåg att Nacka kommun var med och utvecklade ett checksystem som då ifrågasattes rättsligt men sedan resulterade i lagen om valfrihetssystem.

Sigtuna kommun gick emot gällande praxis kring djurskyddskrav och ställde i samband med upphandling av kött krav på att köttet skulle ha producerats i enlighet med svensk djurskyddsstandard. Detta ansågs vara olagligt. Man hamnade i domstol och förlorade, om jag minns rätt, i första instans i förvaltningsrätten men vann i kammarrätten.

Det är alltså inte alls ovanligt att upphandlande myndigheter är med och utvecklar praxis och rättstillämpning. I dessa frågor är EU-rätten inte statisk. Synen på EU-rätten, inte minst relationen mellan EU-rätt, upp-

handlingsrätt och arbetsrättslagstiftning, utvecklas tack vare att upphandlande myndigheter får olika frågeställningar prövade, i slutändan av EU-domstolen.

Som ledamot av regeringen är jag förhindrad att uttala mig om pågående rättsprocesser. Jag ska ärligt erkänna att jag inte känner till om det pågår någon sådan process. Jag kan inte utesluta att det pågår rättsprocesser där denna typ av arbetsrättsliga frågeställningar prövas i anslutning till en offentlig upphandling.

Regeringens tolkning av rättsläget framgår dock väldigt tydligt av den proposition som behandlades av riksdagen för kort tid sedan. Där framgår att vi har gjort bedömningen att det rättsliga handlingsutrymme vi har ger oss möjlighet att göra det obligatoriskt att ställa krav på villkor i enlighet med svenska kollektivavtal. Obligatoriet har, efter en överenskommelse med Kristdemokraterna, begränsats till att gälla löner och två andra arbetsvillkor. Det finns möjlighet för kommuner och landsting att ställa mer långtgående krav, men vår bedömning är att anslutning till kollektivavtal ligger utanför det rättsliga handlingsutrymme enligt EU-rätten.

Anf. 45 CARL-OSKAR BOHLIN (M):

Fru talman! Tack, civilministern! Återigen – det är välgörande att civilministern är så tydlig vad gäller rättsläget och innebörden av den nya lagstiftningen.

Man bör dock dra sig till minnes att Socialdemokraterna och regeringen tidigare drev en mer offensiv linje och ville göra det möjligt att enligt lag ställa specifika krav på kollektivavtal. Det fanns dock ingen majoritet för detta i kammaren, och man tog sedan, vilket ministern också nämner, fram ett nytt förslag enligt vilket det inte är tillåtet att ställa krav på specifika kollektivavtal.

Det som blir konstitutionellt knepigt är när andra statsråd i regeringen åker runt i landet och uppmanar kommunpolitiker att bryta mot lagen och ställa krav på specifika kollektivavtal vid offentlig upphandling. Enligt regeringens statsrådsinstruktion bedöms ett statsråd alltid vara i tjänst. Således får de uttalanden som försvarsminister Peter Hultqvist har gjort i denna fråga anses rymmas inom ramen för hans tjänsteutövning.

Då frågar man sig: Vad anser ministern om att regeringen talar med så kluven tunga i denna fråga? Det råder ju ingen tvekan om att civilministern i dag säger att det inte är möjligt att ställa krav på ett specifikt kollektivavtal vid offentlig upphandling. Men vad anser ministern om att andra i regeringen åker runt och bedriver någon form av privat kampanj och uppmanar kommuner och landsting att bryta mot gällande lagstiftning? Det får ju betraktas som ytterst konstitutionellt tveksamt.

För tydlighetens skull vore det välgörande om civilministern för sina kollegor i regeringen, som uppenbarligen inte har begripit vad gällande lagstiftning går ut på, en gång till förtydligar att det inte är tillåtet att ställa krav på specifika kollektivavtal vid offentlig upphandling.

Det försvarsministern har sagt i bland annat Dalarna får nämligen ringar på vattnet. Jag hade en debatt i Borlänge kommunfullmäktige med en ordförande i en nämnd där, som sa att efter Peter Hultqvists uttalande kommer vi nu att ställa krav på kollektivavtal. Jag upplyste vederbörande om att det enligt Upphandlingsmyndigheten inte är tillåtet; det är i strid

med gällande lagstiftning. Han svarade då i princip: Det bryr vi oss inte om.

Det regeringens statsråd säger i sådana här sammanhang har alltså signalvärde ute i landet. Det är uppenbart olämpligt att enskilda statsråd, i strid med den tolkning som både Upphandlingsmyndigheten och civilministern själv gör av gällande lagstiftning, åker runt och säger att kommuner och landsting ska bryta mot lagen.

Anf. 46 LARS BECKMAN (M):

Fru talman! Även jag ser fram emot svaret från statsrådet Shekarabi. Tycker han att det är lämpligt att en medlem av Sveriges regering ber kommuner och landsting att bryta mot lagen? Det blir intressant att höra.

Det vore också intressant att höra från statsrådet om vi kan vara överens om att det finns väldigt många företag i dag som har goda anställningsvillkor, oavsett om man har kollektivavtal eller inte. Kan vi vara överens om att företagen generellt värnar sina medarbetare? Det finns väl ingen kommun och inget landsting som inte har kollektivavtal, och tittar vi på effekterna kan vi se var sjukskrivningstalen är högst. Sjukskrivningstalen är väsentligt högre i kommuner och landsting än i små, privata företag.

Det är därför detta korståg mot företagsamheten blir så obegripligt. Det vore logiskt om statsrådet och regeringen värnade småföretagen i Sverige och hade en retorik som gick ut på att uppmuntra människor att starta företag och säga positiva saker om småföretagen i Sverige. I stället är det precis som Carl-Oskar Bohlin beskriver. Jag har själv sett uttalanden från både Byggnads i Gävleborg och statsråd i Sveriges regering där man skuldbelägger och talar illa om företag.

Detta tycker jag är väldigt olyckligt, för ord har betydelse. Effekterna av detta beteende har vi sett: Nyföretagandet i Sverige stört dyker, liksom företagsamheten inom välfärdssektorn. Jag och många andra tycker att detta är ett stort problem. Vi ska ha ökad företagsamhet i Sverige – det behöver vi.

Anf. 47 Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S):

Fru talman! Det blir väldigt tydliga diskussioner här i kammaren i dag, som klargör de skillnader som finns i svensk politik inför den kommande valrörelsen.

Jag noterar att Lars Beckman ser krav på kollektivavtal som ett ”korståg” mot företagande. Det är ganska långt från den samhälls- och arbetsmarknadsmodell som vi har i vårt land, som bygger på att kollektivavtalen har en mycket viktig roll i upprätthållandet av tryggheten, tillväxten och maktbalansen i svenskt arbetsliv. Kollektivavtalen har också haft mycket stor betydelse för att vi har kunnat ha reallöneökningar i Sverige under de senaste decennierna, till skillnad från andra västländer, där arbetarklassen fått lägre löner.

Så det är klart att kollektivavtalen som fenomen är värda att försvara. Vårt sätt att organisera vårt samhälle och vårt sätt att leva är värda att försvara. Vi ser nu att det finns ett hot eftersom det verkar finnas ett antagande om att kollektivavtal innebär ett korståg mot företagande. Detta är ett främmande synsätt för svenska förhållanden och det svenska sättet att organisera arbetsmarknaden.

Prot. 2017/18:82

9 mars

Svar på
interpellationer

Detta med konstitutionella gränsdragningar och eventuella frågeställningar om relationer mellan meddelarfriheten och statsrådets skyldigheter i enlighet med regeringsformen ligger väldigt långt ifrån mitt ansvarsområde. Jag har inte heller detaljkunskap om de frågorna, men det är definitivt utanför mitt ansvarsområde. Det finns en särskild ordning för hur den typen av frågor hanteras i denna församling.

Regeringens utgångspunkter i de här frågorna har varit väldigt tydliga. De framgår som sagt av propositionen. Där måste jag också korrigera Carl-Oskar Bohlin. Det ursprungliga förslaget, som föll i denna kammare, innebär inte krav på kollektivavtalsanslutning. Den enda skillnaden i förhållande till det lagförslag som gick igenom var att det i det ursprungliga förslaget fanns krav på att tjänstepensioner och försäkringar skulle vara obligatoriska. Detta föll bort genom överenskommelsen med Kristdemokraterna.

En annan skillnad var att det ursprungliga förslaget omfattade alla upphandlingar, medan det förslag som gick igenom och nu är gällande rätt gäller upphandlingar över tröskelvärdena. I övrigt har de här frågorna utretts noga av regeringens utredare inför att regeringen lade fram båda propositionerna till kammaren.

Anf. 48 CARL-OSKAR BOHLIN (M):

Fru talman! Jag väljer nu att citera försvarsminister Peter Hultqvist: ”För att uppnå detta är Byggnads Gävledala och Socialdemokraterna i Dalarna överens om ett gemensamt handslag som fastslår följande; att kollektivavtal krävs vid offentlig upphandling.” Detta är en linje som socialdemokratiskt styrda kommuner i Dalarna och Gävleborg kommer att driva.

Jag uppfattar civilminister Ardan Shekarabi som mycket tydlig i den här debatten i hans konstaterande av att detta är ett krav som inte är förenligt med svensk lagstiftning. Det må vara hänt att civilministern inte kan kommentera vad andra statsråd har uttalat sig om, även om de har gjort det inom ramen för sin tjänsteutövning. Det får jag naturligtvis respektera.

Men om jag förstår civilministern rätt – han får gärna bekräfta det – kan vi i alla fall konstatera att den linje som han har gett uttryck för i kammaren här i dag, nämligen att det inte är förenligt med nu gällande svensk lag att ställa krav på ett specifikt kollektivavtal vid offentliga upphandlingar, också är regeringens linje.

Anf. 49 Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S):

Fru talman! Tack, Carl-Oskar Bohlin och Lars Beckman, för denna debatt! Den har återigen gett oss möjligheten att klargöra skillnaderna inom svensk politik. Jag har redogjort för regeringens hållning i den här frågan. Den framgår också av de propositioner som lämnats till Sveriges riksdag.

Jag har också understrukt att rättsutvecklingen på detta område är kontinuerligt pågående. Det är kommuner, landsting och upphandlande myndigheter som ställer olika typer av krav. Ibland blir kraven föremål för en rättslig process. I slutändan kan de frågorna hamna i EU-domstolen. Genom de frågeställningar som väcks i till exempel upphandlingssituationer är vi med och utvecklar EU:s rätt på detta område.

Det går inte att säga exakt hur gällande rätt är. Regeringen gör en tolkning när man fastslår propositioner och beslut om dem. Men gällande EU-rätt är ständigt under utveckling. Det är de frågor som uppkommer,

bland annat när upphandlande myndigheter ställer krav, som driver utvecklingen. Det kan också leda till att EU-domstolen kan komma att förändra handlingsutrymmet. Det har hänt när det gäller krav inom till exempel det arbetsrättsliga området, det sociala området och det miljörättsliga området.

Jag är glad över att det fanns kommuner i vårt land, bland annat i Carl-Oskar Bohlins län, som gick emot gällande rätt och ville ställa krav på att kött som köps av kommunen ska produceras i enlighet med svensk lagstiftning. Det var kontroversiellt och väckte mycket reaktioner hos jurister, men tack vare ett hårt arbete förändrades rättsläget genom rättsutveckling. Den typen av utveckling ska vi naturligtvis välkomna. Det återstår att se vart denna debatt tar vägen.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 13 Bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:
Proposition
2017/18:156 Ny lag om tobak och liknande produkter

§ 14 Anmälan om interpellation

Följande interpellation hade framställts:

den 8 mars

2017/18:418 Problem inom välfärden
av *Anette Åkesson* (M)
till statsrådet *Ardalan Shekarabi* (S)

§ 15 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 8 mars

2017/18:975 Trafikskadenämndens oberoende
av *Per-Ingvar Johnsson* (C)
till statsrådet *Heléne Fritzon* (S)
2017/18:976 Veteraner och psykisk ohälsa
av *Lena Asplund* (M)
till försvarsminister *Peter Hultqvist* (S)
2017/18:977 HPV-vaccin för pojkar
av *Barbro Westerholm* (L)
till socialminister *Annika Strandhäll* (S)

Prot. 2017/18:82

9 mars

-----

*Svar på
interpellationer*

2017/18:978 Regeringens rymdstrategi

av *Hans Rothenberg* (M)

till statsrådet Helene Hellmark Knutsson (S)

2017/18:979 Företagsamhet inom välfärdssektorn

av *Hans Rothenberg* (M)

till närings- och innovationsminister Mikael Damberg (S)

2017/18:980 Regeringens feministiska utrikespolitik och Wikipedia-satsning

av *Sofia Damm* (KD)

till utrikesminister Margot Wallström (S)

2017/18:981 Minskat nyföretagande i högkonjunktur

av *Lars Hjälmered* (M)

till närings- och innovationsminister Mikael Damberg (S)

2017/18:982 Företagare i välfärden

av *Lars Beckman* (M)

till närings- och innovationsminister Mikael Damberg (S)

2017/18:983 En ny kapitalskatt

av *Cecilia Widegren* (M)

till finansminister Magdalena Andersson (S)

2017/18:984 Sälmask längs Skånekusten

av *Jesper Skalberg Karlsson* (M)

till statsrådet Sven-Erik Bucht (S)

2017/18:985 Otryggheten i Lysekil

av *Lars-Arne Staxäng* (M)

till justitie- och inrikesminister Morgan Johansson (S)

§ 16 Anmälan om skriftliga svar på frågor

Skriftliga svar på följande frågor hade kommit in:

den 8 mars

2017/18:834 Statliga företags medlemskap i branschorganisationer

av *Lars Beckman* (M)

till närings- och innovationsminister Mikael Damberg (S)

den 9 mars

2017/18:873 Bristfälliga konsekvensutredningar

av *Lars Beckman* (M)

till statsrådet Ardalan Shekarabi (S)

2017/18:911 Generationsskifte bland företag

av *Lotta Finstorp* (M)

till närings- och innovationsminister Mikael Damberg (S)

2017/18:924 Jämställt företagande

av *Erik Andersson* (M)

till närings- och innovationsminister Mikael Damberg (S)

2017/18:930 Åtgärder för förbättrat företagsklimat

av *Christian Holm Barenfeld* (M)

till närings- och innovationsminister Mikael Damberg (S)

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 11.55.

Prot. 2017/18:82
9 mars

Sammanträdet leddes
av andre vice talmannen från dess början till och med § 10 anf. 30 (delvis)
och
av förste vice talmannen därefter till dess slut.

Vid protokollet

ANNA ASPEGREN

/Olof Pilo

Innehållsförteckning

§ 1 Aktuell debatt om situationen inom barn- och ungdomspsykiatri	1
Anf. 1 ANDERS W JONSSON (C)	1
Anf. 2 Socialminister ANNIKA STRANDHÅLL (S)	1
Anf. 3 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M)	3
Anf. 4 PER RAMHORN (SD)	4
Anf. 5 MARIA FERM (MP)	6
Anf. 6 ANDERS W JONSSON (C)	7
Anf. 7 KARIN RÅGSJÖ (V)	9
Anf. 8 CHRISTINA ÖRNEBJÄR (L)	10
Anf. 9 EMMA HENRIKSSON (KD)	12
Anf. 10 Socialminister ANNIKA STRANDHÅLL (S)	13
Anf. 11 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M)	14
Anf. 12 PER RAMHORN (SD)	15
Anf. 13 MARIA FERM (MP)	16
Anf. 14 ANDERS W JONSSON (C)	17
Anf. 15 KARIN RÅGSJÖ (V)	18
Anf. 16 CHRISTINA ÖRNEBJÄR (L)	20
Anf. 17 EMMA HENRIKSSON (KD)	21
Anf. 18 Socialminister ANNIKA STRANDHÅLL (S)	22
Anf. 19 CAMILLA WALTERSSON GRÖNVALL (M)	22
Anf. 20 PER RAMHORN (SD)	23
Anf. 21 MARIA FERM (MP)	23
Anf. 22 ANDERS W JONSSON (C)	24
Anf. 23 KARIN RÅGSJÖ (V)	25
Anf. 24 CHRISTINA ÖRNEBJÄR (L)	25
Anf. 25 EMMA HENRIKSSON (KD)	26
Anf. 26 Socialminister ANNIKA STRANDHÅLL (S)	26
§ 2 Justering av protokoll	27
§ 3 Anmälan om förändring i regeringens sammansättning	27
§ 4 Anmälan om återtagande av plats i riksdagen	27
§ 5 Anmälan om kompletteringsval	27
§ 6 Anmälan om uteblivet svar på interpellation	28
§ 7 Anmälan om subsidiaritetsprövning	28
§ 8 Anmälan om granskningsrapport	28
§ 9 Ärende för hänvisning till utskott	28
§ 10 Svar på interpellation 2017/18:389 om svenska bioraffinaderier och tillgången till svensk skog	28
Anf. 27 Statsrådet SVEN-ERIK BUCHT (S)	28
Anf. 28 HELENA LINDAHL (C)	29
Anf. 29 Statsrådet SVEN-ERIK BUCHT (S)	30
Anf. 30 HELENA LINDAHL (C)	31
Anf. 31 Statsrådet SVEN-ERIK BUCHT (S)	32
Anf. 32 HELENA LINDAHL (C)	32
Anf. 33 Statsrådet SVEN-ERIK BUCHT (S)	33
§ 11 Svar på interpellation 2017/18:379 om Valfärdsutredningen	33

Anf. 34	Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S)	33	Prot. 2017/18:82
Anf. 35	LOTTA FINSTORP (M)	34	9 mars
Anf. 36	Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S)	35	-----
Anf. 37	LOTTA FINSTORP (M)	36	
Anf. 38	Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S)	37	
Anf. 39	LOTTA FINSTORP (M)	38	
Anf. 40	Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S)	39	
§ 12	Svar på interpellation 2017/18:390 om kollektivavtal vid		
	upphandling	39	
Anf. 41	Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S)	39	
Anf. 42	CARL-OSKAR BOHLIN (M)	40	
Anf. 43	LARS BECKMAN (M)	40	
Anf. 44	Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S)	41	
Anf. 45	CARL-OSKAR BOHLIN (M)	42	
Anf. 46	LARS BECKMAN (M)	43	
Anf. 47	Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S)	43	
Anf. 48	CARL-OSKAR BOHLIN (M)	44	
Anf. 49	Statsrådet ARDALAN SHEKARABI (S)	44	
§ 13	Bordläggning	45	
§ 14	Anmälan om interpellation	45	
§ 15	Anmälan om frågor för skriftliga svar	45	
§ 16	Anmälan om skriftliga svar på frågor	46	
§ 17	Kammaren åtskildes kl. 11.55	47	